

רשומות

הצעות חוק

ה מ מ ש ל ה

28 ביולי 2004

125

י' באב התשס"ד

עמוד

611 הצעת חוק ההתיישנות, התשס"ד-2004

מבוא

החוק המוצע, מטרתו להסדיר מחדש את נושא התיישנות של תביעות, שאינן ביחס למקרקעין, ולהחליף את ההסדר הקבוע לענין זה בחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן – חוק ההתיישנות – התשי"ח).

על התיישנות תביעות ביחס למקרקעין מוצע כי, ככלל, ימשיך לחול הדין הקיים, בכפוף לכמה הוראות מיוחדות שנקבעו בחוק המוצע לענין תביעות מסוימות הקשורות למקרקעין (למשל, התיישנות תביעות על פי חיובים ביחס למקרקעין והתיישנות משכנתה). הואיל והסדרי ההתיישנות במקרקעין סבוכים ומורכבים, נדרשת בחינה נוספת לענין שינויים בדין הקיים, וזאת לאחר בחינת יישום ההסדרים המוצעים בהצעת החוק.

הטעמים העיקריים שיש לשקלם בעת הפעלת דיני ההתיישנות (להלן – טעמי ההתיישנות) הם:

(1) הגנה על הנתבעים בכוח מפני אי הוודאות וההכבדה הכספית והראייתית הכרוכות בחשיפה ממושכת לתביעות משפטיות;

(2) צמצום מספרן של תובענות שבשל עיכוב בהגשתן יש בהן כדי לפגוע בציפיות הראויות של נתבעים וביכולתם להתגונן מפניהן;

(3) מניעת התדיינות במחלוקות, אשר בשל הזמן הארוך שבו לא הובאו לדיון, אין עוד לציבור ענין בבירור, או שהבירור סבוך ביותר או שקיים חשש שבשל חלוף הזמן תתקבל בהן הכרעה מוטעית;

(4) עידוד זכאים לתבוע את קיום זכותם בלא עיכוב, והכל תוך התחשבות ראויה בזכותו של תובע לממש תביעה העומדת לו, לרבות בגורמים המונעים ממנו לעשות כן.

ההוראות המוצעות בהצעת חוק זו נקבעו לאור טעמי ההתיישנות האמורים, במטרה להביא לאיזון הראוי בין האינטרסים של קבוצת התובעים מצד אחד, לבין אלה של קבוצת הנתבעים, מצד שני, תוך התחשבות באינטרס הציבורי. נקודת המוצא לענין זה היא כי יש לתת לתובע הטוען לזכות כלשהי, את הכוח לפתוח ולנהל הליכים למימוש זכותו. עם זאת, אין להתעלם מההשלכות החברתיות והאישיות הנובעות ממתן האפשרות להגיש תובענות באיחור.

הצעת החוק נוסחה בהתאם להמלצותיה של ועדה ציבורית שמונתה בידי שר המשפטים, שבראשה עמד נשיא בית המשפט העליון, פרופ' אהרן ברק, וחבריה היו מומחים בנושא ההתיישנות, וביניהם שופטים, אנשי אקדמיה וחברים בלשכת עורכי הדין. הוועדה הציבורית בחנה את נושא ההתיישנות לאור מחקר שערך בנושא פרופ' ישראל גלעד, מהאוניברסיטה העברית בירושלים, וביססה את המלצותיה על מחקר זה.

החוק המוצע מיועד להיכלל כחלק בקודקס האזרחי – חוק דיני ממונות, המגובש בימים אלה במשרד המשפטים, כאשר זה יעבור את הליכי החקיקה בכנסת.

הצעת חוק ההתיישנות, התשס"ד-2004

פרק ראשון: הגדרות

הגדרות

1. בחוק זה –

"אזור" – כהגדרתו בתוספת לחוק להארכת תוקפן של תקנות שעת חירום (יהודה והשומרון וחבל עזה – שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), התשכ"ח-1967¹;

"בית משפט" – רשות שיפוטית או מעין שיפוטית, למעט בית דין דתי ולרבות בורר, ולענין תביעת חוב – לרבות כל אחד מאלה:

(1) נאמן שמונה לפי הוראות פקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ס-1980²;

(2) מפרק שמונה לפי הוראות פקודת החברות [נוסח חדש], התשמ"ג-1983³, פקודת האגודות השיתופיות⁴, או חוק העמותות, התש"ס-1980⁵;

(3) מי שמונה לפי חוק החברות, התשנ"ט – 1999⁶, כבעל תפקיד בהליכי פשרה או הסדר;

"מעשה" – לרבות מחדל;

"תובענה" – הליך אזרחי בפני בית משפט.

פרק שני: עיקרי ההתיישנות

2. תביעה, לקיום זכות העומדת לאדם כלפי אדם אחר (בחוק זה – תביעה), נתונה התיישנות תביעה להתיישנות.

דברי הסבר

"תביעה" היא הדרישה המהותית של התובע מהנתבע לקיים את זכותו המהותית. בהתאם להבחנה זו, יש להדגיש, כי השימוש במונח "תובע" או "נתבע" בהוראות החוק המוצע לא נעשה במשמעות הדיונית של מושגים אלה, אלא במשמעות המהותית שלהם – התובע שהוא הצד לתביעה במובנה המהותי, הוא מי שיש לו את זכות התביעה (ר' גם דברי הסבר לסעיף 2 להצעת החוק).

סעיף 2 סעיף 2 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע, בין היתר, כי "תביעה לקיים זכות כל שהיא נתונה להתיישנות".

מוצע להבהיר כי נושא ההתיישנות על פי החוק המוצע הוא "תביעה, לקיום זכות העומדת לאדם כלפי אדם אחר", זאת להבדיל מתביעה לקיום זכות העומדת לאדם כלפי כולי עלמא.

הזכות הראשונית שיש לאדם, כגון, הזכות לשלמות הגוף, לשם טוב, לכבוד, לחירות, לקניין ולחופש העיסוק, העומדת לאדם כלפי כולי עלמא אינה ענין להתיישנות. ואולם כאשר זכות זו נפגעת, קמה לפגיעה זכות שניונית נגד הפוגע, היינו – זכות לקבלת תרופות אם להפסקת הפגיעה ואם לתיקונה. הזכות השניונית היא הזכות, שעל פי הסעיף המוצע, תביעה לקיומה נתונה להתיישנות.

סעיף 1. להגדרה "בית משפט" –

בחוק ההתיישנות – התשי"ח מוגדר "בית משפט" כ"כל רשות שיפוטית או בורר, ולמעט בית-דין דתי". לאור הגדרה זו, תחולתו של החוק האמור, מבחינת הערכאות שבהן ניתן להעלות טענת התיישנות, היא מצומצמת למדי.

נוכח ריבוי הגופים המעין שיפוטיים העוסקים, מכוח דין, בהכרעה בסכסוכים ובקיום זכויות, מוצע להרחיב את הגדרת "בית משפט" ובכך לאפשר העלאת טענת התיישנות גם בפני גוף מעין שיפוטי, למשל נאמן בפשיטת רגל בתביעת חוב.

להגדרה "תובענה" –

מוצע לשמר את האבחנה, העולה מההגדרה "תובענה" שבסעיף 1 לחוק ההתיישנות – התשי"ח ומסעיף 2 לחוק האמור, בין "תובענה" לבין "תביעה". "תובענה" היא ההליך הדיוני הנחסם בטענת התיישנות.

¹ ס"ח התשכ"ח, עמ' 20; התשל"ח, עמ' 48; התשנ"ו, עמ' 34.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 34, עמ' 639.

³ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 37, עמ' 761.

⁴ חוקי אי"י, כרך א', עמ' 336.

⁵ ס"ח התש"ס, עמ' 210.

⁶ ס"ח התשנ"ט, עמ' 186.

תובענה בשל תביעה שהתיישנה תובענה בשל תביעה שהתיישנה
3. בית משפט לא ייזקק לתובענה בשל תביעה שהתיישנה ובלבד שנטענה טענת התיישנות בהזדמנות הסבירה הראשונה לאחר הגשת התובענה; לא נטענה טענת התיישנות במועד כאמור – לא תישמע הטענה.

השפעת ההתיישנות על הזכות
4. (א) אין בהתיישנות תביעה כדי להפקיע את הזכות עצמה, אם אין הוראה אחרת בחיקוק.

(ב) בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן (א), אין בהוראות חוק זה כדי למנוע מימוש של זכות שלא באמצעות תובענה, לפי הוראות כל דין, לרבות באמצעות הליכי גביה.

דברי הסבר

(למשל צרפת), אשר בהן שלטת תפישה מהותית, שלפיה ההתיישנות מפקיעה את הזכות. בשיטות אחרות (למשל סקוטלנד) ההתיישנות המהותית וההתיישנות הדיונית דרות בכפיפה אחת זו לצד זו.

גם בשיטת המשפט בישראל קיימת, לצד ההתיישנות הדיונית שבחוק ההתיישנות – התשי"ח, התיישנות מהותית בחוקים ספציפיים שונים, כפי שפורשו בפסיקה (למשל, חוק התובלה האווירית, התש"ס-1980).

מוצע להבהיר, כי הסיווג הדיוני של ההתיישנות, בחוק המוצע, הוא שיוירי, וכי ניתן לקבוע הסדר אחר בחיקוק מסוים במקרים שבהם רצוי כי תוצאות ההתיישנות יהיו בעלות אופי מהותי.

כמו כן יצוין, כי גם החוק המוצע אינו מחויב לסיווג כאמור בכל ההקשרים שענינם תוצאות ההתיישנות, ומאפשר תוצאה בעלת אופי מהותי להתיישנות, כשהדבר מוצדק. כך למשל, בהוראת סעיף 24 שענינה התיישנות רוכשת במיטלטלין נקבעת תוצאה בעלת אופי מהותי להתיישנות – הפקעת זכויות במיטלטלין מהזכאי להחזיק בהם, כשתביעתו להשבתם התיישנה (ר' דברי הסבר לסעיף 24 המוצע).

לסעיף קטן (ב)

סעיף קטן (ב) המוצע מבהיר את ההוראה השיוורית שנקבעה בסעיף קטן (א) המוצע לענין הסיווג הדיוני של ההתיישנות. הואיל ואין בהתיישנות כדי להפקיע את הזכות עצמה, אין כל מניעה, כי התובע יממש את זכותו בכל דרך אחרת המותרת על פי הדין שלא באמצעות תובענה. כך, למשל, ניתן יהיה לממש זכות באמצעות הליכי גביה (מכוח פקודת המסים (גביה)), ככל שאלה לא יצריכו פניה לבית המשפט בהגדרתו בחוק המוצע. עם זאת, ברור, כי ייתכנו הגבלות אחרות על מימוש הזכות, שמקורן בחלוקה הזמן, וזאת על פי הדינים החלים על אותו מימוש. כך, למשל, דיני השיהוי יחולו על הליכי גביה.

עוד יצוין, כי הכוונה במונח "תביעה", בחוק המוצע, היא למוכן המהותי של "דרישה" – דרישה מאחר לעשות או לחדול, זאת להבדיל מהמוכן הדיוני של כתב טענות או מהמוכן של הכוח לתבוע בבית משפט, שאליהם מתכוון המונח "תובענה". בהתאם להבחנה זו, יש להדגיש, כי השימוש במונח "תובע" או "נתבע" בהוראות החוק המוצע לא נעשה במשמעות הדיונית של מושגים אלה, אלא במשמעות המהותית שלהם – התובע שהוא הצד לתביעה במוכנה המהותית, הוא מי שיש לו את זכות התביעה. (ר' גם דברי הסבר להגדרה "תובענה" שבסעיף 1 המוצע).

סעיף 3 הסעיף המוצע קובע את התוצאה העיקרית של התיישנות תביעה לקיום זכות והיא, שבית המשפט לא ייזקק לתובענה. הוראה דומה מצויה בסיפה של סעיף 2 לחוק ההתיישנות – התשי"ח.

לפי סעיף 3 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, השלב הדיוני שבו יש להעלות את טענת ההתיישנות הוא "בהזדמנות הראשונה לאחר הגשת התובענה".

טענת התיישנות היא טענה מקדמית, ולכן מן הראוי שתעלה מיד עם תחילת הדיון. עם זאת, לא תמיד יכול וצריך הנתבע להעלות את טענת ההתיישנות מיד לאחר הגשת התובענה. מוצע על כן לקבוע גמישות מסוימת לענין זה ולהחליף את מבחן ה"הזדמנות הראשונה" במבחן ה"הזדמנות הסבירה הראשונה".

סעיף 4 לסעיף קטן (א)

סעיף 2 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע, בסיפה, כי "אין בהתיישנות בלבד כדי לבטל את הזכות גופה", כלומר – ההתיישנות אינה מפקיעה את הזכות אלא חוסמת את הליך מימושה. קביעה זו משקפת את התפישה הדיונית של ההתיישנות.

התפישה הדיונית אינה מתחייבת ממטרותיה או מטיבה של ההתיישנות. קיימות שיטות משפט שונות

פרק שלישי: תקופת ההתיישנות ומועד ההתיישנות

5. תקופת ההתיישנות של תביעה היא ארבע שנים, אלא אם כן נקבע אחרת בחוק זה או בחיקוק אחר.
6. תקופת ההתיישנות של תביעה של קטין היא שבע שנים, אך לא יותר מארבע שנים מיום שהפך לבגיר; ואולם תביעה של קטין לא תתיישן לפני הגיעו לגיל עשר.
7. תביעה תתיישן במועד שבו הסתיימה תקופת ההתיישנות שנקבעה לה לפי הוראות חוק זה או בחיקוק אחר; ואולם, תביעות הנובעות מאותה עילה יתיישנו יחד, במועד המוקדם ביותר שבו הסתיימה תקופת ההתיישנות שנקבעה כאמור לאחת התביעות.
8. (א) תביעות השונות זו מזו בעובדות, בזכויות שקיומן נתבע, בדין המקום וכויות אלה או בסעדים המבוקשים, ייחשבו, לענין סעיף 7, כתביעות הנובעות מאותה עילה, אם קיימת ביניהן זהות מהותית המצדיקה את ההתיישנות יחד במועד כאמור באותו סעיף.

ד ב ר י ה ס ב ר

- סעיף 5 סעיף 5 לחוק ההתיישנות - התשי"ח, שענינו "הזמן להתיישנות", קובע לאמור:
- "5. התקופה שבה מתיישנת תביעה שלא הוגשה עליה תובענה (להלן - תקופת ההתיישנות) היא -
- (1) בשאינו מקרקעין - שבע שנים; ..."
- מוצע לקצר את תקופת ההתיישנות הכללית משבע שנים לארבע שנים, וזאת בתביעות שאינן במקרקעין. (על ההתיישנות במקרקעין ימשיך לחול, ככלל, הדין הקיים, כאמור בסעיף 34 לחוק המוצע (ר' דברי הסבר לסעיף 34 האמור)).
- התקופה המוצעת ארוכה כדי לאפשר לתובע להכין את התובענה כהלכה, ובה בעת אינה חושפת את הנתבע בכוח לתקופה ארוכה מדי של המתנה וחוסר ודאות.
- יצוין, כי תקופה זו כפופה להסדרי השעיה והארכה לפי הוראות הפרק הרביעי והפרק החמישי לחוק המוצע, אשר מאריכים את תקופת ההתיישנות במקרים שראוי לעשות כן. בנוסף מוצע, בסעיף 20, הסדר מיוחד של הארכת התקופה על ידי בית המשפט במקרים חריגים, שבהם תקופת ארבע השנים אינה מספקת, או כשהיכוב בהגשת התובענה נובע מסיבה מוצדקת שאינה מכוסה על-ידי כללי ההשעיה או ההארכה שבחוק המוצע (ר' דברי הסבר לסעיף 20 המוצע).
- סעיף 6 סעיף 10 לחוק ההתיישנות - התשי"ח קובע, כי בחישוב תקופת ההתיישנות לא יבוא במנין הזמן שבו עדיין לא מלאו לתובע שמונה עשרה שנה. הוראה זו מאפשרת השעיית מירון תקופת ההתיישנות של תביעה עד 18 שנים לאחר שנוצרה, וזאת גם כאשר הדבר אינו מוצדק.
- מוצע, על כן, לקבוע הסדר חלופי מאוון יותר, ולפיו תקופת ההתיישנות של תביעת קטין תעמוד על שבע
- שנים, בשני סייגים: לא יותר מארבע שנים מיום שהפך לבגיר, וכן התביעה לא תתיישן לפני הגיעו של הקטין לגיל 10. הסייג האחרון חשוב במיוחד במקרה של קטין שניזוק בעת היוולדו או קודם לכן, ואשר לא ניתן להעריך את נזקיו לפני הגיעו לגיל ילדות מתקדם.
- יצוין כי במקרים שבהם ראוי לעשות כן, מוצע להשעות את מירון תקופת ההתיישנות של תביעת קטין, למשל - כאשר אין לקטין אפוטרופוס או כאשר התובע נתון לאפוטרופסותו של הנתבע, והם יהיו חריג לכלל הקבוע בסעיף 6 המוצע (ר' סעיף 10(1), (3), (4) ו-5) המוצע).
- סעיף 7 נושא ההתיישנות הוא, כאמור בסעיף 2 המוצע, תביעה מסוימת לקיום זכות, הצומחת מן העובדות שפורטו בתובענה הנדונה ומהדינים שחלים עליהן. ואולם לפי סעיף 7 המוצע, המועד הקובע לצורך ההתיישנות של התביעה אינו בהכרח מועד ההתיישנות שלה עצמה, אלא, במקרים רבים, דווקא מועד ההתיישנות של עילתה.
- עילת התביעה היא מכלול של עובדות אשר יכול, מכוח הדינים שחלים עליו, ליצור מספר תביעות שונות. על פי העיקרון המנחה בחוק המוצע, ההתיישנות הראשונה בזמן של אחת מהתביעות שהצמיחה עילת התביעה גורמת להתיישנות עילת התביעה, ויחד עמה להתיישנות כל שאר התביעות הנובעות ממנה, בין אם כבר צמחו ובין אם יצמחו בעתיד. במילים אחרות, התיישנות של "ענף" אחד (תביעה מסוימת) גורמת להתיישנות "השורש" (העילה) ועמו להתיישנות ה"ענפים" כולם (התביעות האחרות).
- סעיף 8 לסעיף קטן (א)
- ההוראה המוצעת בסעיף 7, לענין מועד ההתיישנות של תביעות הנובעות מאותה עילה, מחייבת הוראה שתבהיר מתי ייחשבו תביעות שונות כתביעות

(ב) תביעות לפיצויים השונות זו מזו רק בנוק שבשלו נתבעים הפיצויים, ייחשבו כתביעות הנובעות מאותה עילה, כאמור בסעיף קטן (א).

(ג) על אף הוראות סעיף 7, התיישנה תביעה לפיצויים בשל נזק מסוים (בסעיף קטן זה – נזק מוקדם), לא תתיישן באותו מועד תביעה לפיצויים בשל נזק מאוחר יותר (בסעיף קטן זה – נזק מאוחר), הנובעת לפי הוראות סעיף קטן (ב) מאותה עילה, בהתקיים כל אלה:

ד ב ר י ה ס ב ר

על פי הכלל המוצע, בסעיף 8(א) להצעת החוק, תוצאה זו לא תהיה מחייבת המציאות, אלא תיבחן ההצדקה העניינית להכללת תביעה לסעד בשל מעשה העוולה ותביעה לפיצוי בשל הנזק שנגרם ממנו באותה עילת תביעה. מוצע, על כן, בסעיף 41 להצעת החוק לבטל את סעיף 89 לפקודת הנזיקין (ר' דברי ההסבר לסעיף 41).

לסעיף קטן (ב)

מוצע לקבוע כי תביעות השונות זו מזו רק בנוק שבשלו נתבע הפיצוי, הן תביעות הנובעות מאותה עילה, כמשמעותן בכלל המוצע שבסעיף קטן (א), יוצא מכך, כי התיישנות תביעה בשל נזק אחד מיישנת את כל התביעות בשל הנזקים האחרים, גם אם נזקים אלה טרם נגרמו. לדוגמה, אם חשיפה נתונה לרעש גרמה לאבדן שמיעה חלקי, ואחר כך התפתח אבדן שמיעה נוסף בשל אותה חשיפה מקורית, לא ייצור אבדן השמיעה הנוסף, על אף היותו נזק שונה, עילת תביעה חדשה, אלא ישוּך לאותה עילה שאלוה שייכת התביעה בשל הנזק הראשוני.

יצוין, כי דוגמה זו שונה עובדתית מדוגמת הניתוח הרשלני שהובאה בדברי ההסבר לסעיף קטן (א), שכן בדוגמת הניתוח הרשלני היה שוני בין התביעות לא רק בנוק אלא גם בטעויות שגרמו לנזק.

לסעיף קטן (ג)

הכלל הקבוע בסעיף קטן (ב) המוצע עלול לגרום, במקרים מסוימים, עולל לתובע שלא תבע בשל נזק מוקדם שהיקפו קטן, מטעמים סבירים, ואשר במועד מאוחר יותר נגרם לו נזק נוסף, הגדול באופן משמעותי מן הנזק המוקדם. לאור הוראת סעיף קטן (ב) המוצע ובשל השתייכות התביעה שענינה הנזק הנוסף לאותה עילת תביעה של הנזק המוקדם, מתיישנות שתיהן יחד במועד המקודם יותר. כדי למנוע מצב שבו לא יתאפשר ביורר תביעה בשל הנזק הנוסף כאמור, מוצע לקבוע חריג לכלל המוצע בסעיף קטן (ב) ולפיו, בהתקיים התנאים המוצעים בסעיף קטן (ג), יותר לתובע להגיש תובענה בשל הנזק הנוסף על אף התיישנות התביעה בשל הנזק המוקדם. ההוראה המוצעת מאפשרת, למעשה, פיצול עילת תביעה אחת שהצמיחה לפחות שני נזקים לעילות שונות.

הנובעות מאותה עילה. לדוגמה, ניתוח רשלני גורם למטופל נזק מוקדם בשל טעות מסוימת (תביעה אחת), נזק מאוחר בשל טעות אחרת (תביעה שניה) ויגרום לו גם נזק עתידי בשל טעות נוספת (תביעה שלישית). אם נאמר כי שלוש התביעות צומחות מעילת תביעה אחת – הניתוח הרשלני, הרי שעם התיישנות התביעה המוקדמת בשל הנזק המוקדם תתיישן גם עילת התביעה (הניתוח הרשלני), ויחד עמה גם התביעה השניה בשל הנזק המאוחר והתביעה השלישית בשל הנזק העתידי. לעומת זאת, אם נאמר, כי לתובע שלוש עילות תביעה שונות הואיל וכל טעות עומדת בפני עצמה, הרי שכל תביעה תתיישן בנפרד על פי מועדי גרימת הנזק. השאלה היא אפוא כיצד לבחור בין האפשרויות השונות.

מטרת ההוראה שבסעיף קטן זה היא להבהיר, כי לצורך התיישנות יש להקנות למונח "עילת תביעה" משמעות ייחודית לדיני ההתיישנות, התואמת את טעמי ההתיישנות. משמעות זו אינה דומה בהכרח למשמעויות שניתנו למונח זה בהסדרים אחרים, כדוגמת "מעשה בית דין" (משמעות רחבה) או לענין מחיקת כתב תביעה שאינו מגלה עילה (משמעות צרה). מוצע כי בהקשר של התיישנות וכדי לקבוע אם תביעות שונות שייכות לאותה עילה, תיבחן השאלה, האם הן זהות מהותית באופן שמוצדק, מבחינת טעמי ההתיישנות, ליישן תביעה אחת בעת התיישנות האחרת, היינו, האם לצורך התיישנות יש לראות בתביעות רק נגזרות שונות של אותו מכלול עובדתי-משפטי.

כך למשל, בתביעות בעקבות הפרת חוזה, לא תתחייב תוצאה ולפיה מועד ההתיישנות של תביעה לפיצוי בשל נזק שנגרם מההפרה יחפוף למועד ההתיישנות של תביעה לאכיפה בשל ההפרה, אלא תיבחן ההצדקה העניינית להכללת תביעות אלה באותה עילה ובעקבות הכללה כאמור – להתיישנות יחד.

על פי סעיף 89(1) לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן – פקודת הנזיקין), בעוולה שהנזק אינו אחד מיסודותיה, נולדת התביעה ביום המעשה העוולתי. לפיכך, מועד ההתיישנות של תביעה בשל נזק שנגרם מעוולה כאמור נמנה החל מיום המעשה העוולתי ובלא קשר למועד אירוע הנזק (למשל, בתביעה לפיצוי בשל נזק שנגרם מתקיפה, מתחיל מיריץ תקופת ההתיישנות מיום אירוע התקיפה ולא מיום אירוע הנזק). לעומת זאת,

- (1) התובע נמנע, מטעם סביר, מהגשת תובענה לפיצוי בשל הנזק המוקדם;
- (2) הנזק המאוחר גדול באופן משמעותי מן הנזק המוקדם;
- (3) התובע לא השתהה בהגשת התובענה בשל הנזק המאוחר.
- (ד) לענין סעיף זה, גידול בהיקפו הכספי של נזק מסוים לא ייחשב כנזק אחר.

9. נוצרו מאירוע מתמשך כמה עילות תביעה, בזו אחר זו, תתיישן כל עילה במועדה.
עילות שנוצרו מאירוע מתמשך
10. מירוך תקופת ההתיישנות של תביעה יחל ביום שבו נוצרה התביעה, אלא אם כן תחילתו הושעתה לפי הוראות הפרק הרביעי.
תחילת תקופת ההתיישנות
11. תביעה המותנית במסירת הודעה או דרישה מאת התובע, נוצרת ביום מסירת ההודעה או הדרישה, או ביום שבו תובע סביר לא היה דוחה עוד את מסירת ההודעה או הדרישה, לפי המוקדם מביניהם.
תביעה המותנית בדרישה או בהודעה

דברי הסבר

לסעיף קטן (ד)

של העילות השונות שמצמיח אירוע מתמשך, עד לסיומו של האירוע, מוצע לקבוע הסדר כללי של התחדשות, ולפיו מתעלמים מעובדת הימשכות האירוע, ורואים בכל עילה שהוא יוצר, לצורך התיישנות, עילה עצמאית שלגביה יחל מירוך תקופת ההתיישנות עם לידתה. בהתאמה מוצע, בסעיף 41 לחוק המוצע, לבטל את הוראת סעיף 89 לפקודת הנזיקין (ר' דברי הסבר לסעיף 41 להצעת החוק).

כאשר מדובר רק בגידול בהיקפו הכספי של נזק נתון, אין הצדקה כי הגידול ייחשב כנזק אחר. לפיכך, מוצע כי הכללים האמורים בסעיף 8 המוצע, לענין תביעות השונות זו מזו רק בנזקים, לא יחולו. לדוגמה, אם שירות רפואי מסוים, שהתובע תובע לפיצוי על עלותו, התייקר באופן משמעותי, לא ייחשב הדבר כנזק מאוחר.

סעיף 10 סעיף 6 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע לאמור:

תחילת ההתיישנות

“6. תקופת ההתיישנות מתחילה ביום שבו נולדה עילת התובענה.”

ההוראה המוצעת חוזרת על ההוראה הקיימת בשינויי נוסח.

יש להבהיר, כי המבחן הקובע את מועד היווצרות התביעה לצורך התיישנות אינו היכולת המעשית להגיש תובענה, אלא יכולת היפותטית. בהנחה שכל העובדות היו ידועות, ובהתעלם מכל קושי מעשי או הוכחתי או מגבלות דיוניות, המועד הקובע הוא המועד המוקדם ביותר שבו יוכל התובע להגיש תובענה לקיום הזכות בלי שתובענה זו תידחה, למשל, מחוסר עילה. מבחן זה מחמיר לכאורה עם התובע, בכך שהוא מתעלם מקשיים ומגבלות מעשיים ודיוניים, המונעים מן התובע להגיש תובענה לקיום זכותו. ההתחשבות בקשיים ובמגבלות אלה באה לידי ביטוי הן בקביעת אורכה של תקופת ההתיישנות והן באמצעות כללי השעיית מירוך תקופת ההתיישנות וכללי הארכת התקופה שבפרק הרביעי ובפרק החמישי לחוק המוצע.

סעיף 11 בסוגים מסוימים של תביעות, מותנה זכותו של התובע בכך שידרוש את מימושה או שימסור לנתבע הודעה. מוצע לקבוע, כי במקרה כזה המועד שבו נוצרת התביעה הוא ביום

סעיף 9 קיימים מצבים שבהם עילות תביעה עצמאיות, הנולדות זו אחר זו על אותו רקע עובדתי, מצמיחות לתובע זכויות עצמאיות לסעדים דומים או זהים. עולות המטרד והסגת גבול הן דוגמה לכך, כמו גם הפרה חוזרת של התחייבות תקופתית לתשלום (למשל, תשלום תקופתי של דמי שכירות בשל שימוש תקופתי נשנה בנכס). השאלה היא, האם תחושב לכל עילה עצמאית תקופת התיישנות נפרדת, או שמא ניתן לאחד את כל העילות לכלל עילה אחת ולקבוע כי ההתיישנות תחושב לגביה ממועד אחד בלבד (שיכול להיות מועד תחילת האירוע יוצר העילות או מועד סיומו). הגישה האחת רואה את העילה החוזרת על עצמה כעילה מתחדשת, ואילו הגישה האחרת רואה את אוסף העילות כעילה אחת נמשכת.

בדיני ההתיישנות הקיימים, סעיף 89 לפקודת הנזיקין הוא הוראת החוק היחידה המכירה במפורש בעילה נמשכת, וזאת רק במקרה שבו עילת התביעה היא עולה נזיקית שהנזק אינו יסוד מיסודי. בסעיף 89(1) סיפה לפקודת הנזיקין נקבע, כי במקרה של מעשה או מתדל נמשך והולך בעולות אלה, יראו את עילת התביעה לצורך התיישנות כנוצרת ביום שבו תם המעשה או המתדל. לעומת זאת, בעולות הדורשות נזק כתנאי לאחריות, מתחיל מירוך תקופת ההתיישנות לגבי כל עילה ועילה בנפרד (עילה מתחדשת). וזאת על פי סעיף 89(2) לפקודת הנזיקין.

מכיוון שאין הצדקה ענינית, מבחינת טעמי ההתיישנות, לעיכוב תחילת מירוך תקופת ההתיישנות

העילות להשעיית מירוצי תקופת ההתיישנות של תביעה יושעה, כאשר הצדדים לתביעה הם צדדים מקוריים, כל עוד מתקיימת אחת מעילות ההשעיה כמפורט להלן:

(1) התובע לא ידע ולא היה עליו לדעת, עובדה מהעובדות המהוות את עילת תביעתו, החיונית להגשת התובענה; לענין זה –

(א) ייחשבו כעובדות חיוניות, בין השאר, עובדות אלה: זהותו של הנתבע, המעשה של הנתבע שהוא נושא התביעה, הפגיעה בתובע שהיא נושא התביעה, וקיומה של זיקה סיבתית עובדתית בין המעשה לבין הפגיעה האמורים;

(ב) הכרת הדין המקום את הזכות נושא התביעה לא תיחשב כעובדה חיונית;

(ג) לגבי תובע שהוא קטין ולגבי אדם שבשל ליקוי נפשי או שכלי, זמני או קבוע, אינו מסוגל לדאוג לעניניו (בסעיף זה – אדם עם מוגבלות), יראו את ידיעת האפוסטרופוס כידעת התובע;

דברי הסבר

הסעיף האמור מכיר בגילוי מאוחר של העובדות המהוות את עילת התביעה כעילת השעיה כללית, החלה על כל הזכויות הכפופות להסדר שבחוק.

פסקה (1) המוצעת משמרת עילת השעיה זו תוך ריכוז ההלכות שניתנו בענינה. ראשית, נקבע במפורש, כי מבחן הגילוי הוא מבחן אובייקטיבי, היינו, רק כאשר קיימת אי ידיעה העומדת במבחני סבירות, יתאפשר השימוש בעילת ההשעיה. שנית, מפורטים נושאי הגילוי הרלוונטיים: זהותו של הנתבע, מעשהו או מהדלו, הפגיעה שנגרמה לתובע והזיקה הסיבתית העובדתית בין המעשה או המחדל לבין הפגיעה, והם ייחשבו כעובדות המהוות את עילת התביעה. לגבי עובדות אחרות, שאין לגביהן התייחסות מפורשת בסעיף, יצטרך בית המשפט להכריע אם הן "מהוות את עילת התביעה". מנגד, נקבע במפורש, כי הכרת הדין היוצר את הזכות הניתנת לקיום, לא תיחשב כעובדה כאמור. במטרה למנוע הרחבה לא מוצדקת של השימוש בעילת ההשעיה, מדגישה ההוראה, כי כלל הגילוי יחול רק על עובדות החיוניות להגשת התובענה.

סעיף 89(2) לפקודת הנוזקין קובע כלל השעיה מיוחד לגבי גילוי מאוחר, ולפיו במקרים שבהם הנוזק לא נתגלה ביום שאירע, יהא יום לידת עילת התביעה היום שבו נתגלה הנוזק. כלל השעיה זה צר יותר מכלל ההשעיה שבסעיף 8 לחוק ההתיישנות – התשי"ח – הוא חל רק על גילוי מאוחר של נזק ולא של יסודות אחרים של עילת התביעה. כמו כן, לא ברור מהו טיב הגילוי הנדרש (סובייקטיבי או אובייקטיבי). דין מיוחד זה לעילות נזיקיות אינו מוצדק, ומוצע בפסקה (1) לקבוע כלל גילוי רחב לגבי כלל התביעות (ר' דברי הסבר לסעיף 41 להצעת החוק שבו מוצע לבטל את סעיף 89 לפקודת הנוזקין).

מסירת ההודעה או הדרישה. בנוסף, מוצע לקבוע, כי אם התובע איחר במסירת ההודעה או הדרישה, תיווצר התביעה ביום שבו תובע סביר היה עושה כן. הוראה זו באה למנוע מצב שבו התובע יעכב את תחילת מירוצי תקופת ההתיישנות, על פי בחירתו, בדרך של אי מסירת ההודעה או הדרישה.

סעיפים 12 ו-16 תביעה היא הזנחת זכותו של התובע משך תקופה ארוכה בלי שנקט פעולה מתאימה למימושה. מחדל זה יוצר הנחה של ויתור על הזכות. כאשר התובע מראה, כי העיכוב בהגשת התובענה אינו נובע ממחדל, אלא יש לכך סיבה ראויה, מהווה הדבר שיקול כבד משקל להשעות את מירוצי תקופת ההתיישנות. כל עוד סיבה זו קיימת. עם זאת, האיוון הראוי בין טעמי ההתיישנות מחייב שלא להכיר בכל סיבה שמעלה התובע לעיכוב במימוש זכותו כעילת השעיה. ההסדר המוצע מאמץ בעיקרו את עילות ההשעיה הקיימות בחוק ההתיישנות – התשי"ח, בכמה תיקונים.

לפסקה (1)

סעיף 8 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע לאמור:

התיישנות שלא מדעת

8. נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושאינן בהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה.

(2) התובע הוא אדם עם מוגבלות ולא מונה לו אפוטרופוס;

(3) התובע הוא קטין שאין לו אפוטרופוס;

(4) בתביעה בשל נזק גוף בלבד – התובע הוא קטין שיש לו אפוטרופוס והתקיימו שניים אלה;

(א) האפוטרופוס נמנע מהגשת התובענה, בשל נסיבות מיוחדות המצדיקות את השעיית מירוח תקופת ההתיישנות כלפי הקטין;

(ב) הפגיעה שתיגרם לקטין אם לא יושעה מירוח תקופת ההתיישנות גדולה באופן משמעותי מהפגיעה שתיגרם לנתבע ולציבור אם יושעה המירוח האמור;

(5) התובע הוא אפוטרופוס של הנתבע או נתון לאפוטרופסותו;

(6) הצדדים לתביעה נשואים זה לזה; לענין זה, בנישואים שהוכרזו כדין כבטלים מעיקרם או שבוטלו כדין, יראו את הצדדים כנשואים עד למועד ההכרזה על הבטלות או עד למועד הביטול, לפי הענין;

(7) הנתבע נמצא מחוץ לישראל או לאזור, ונבצר מן התובע עקב כך לקיים את ההליך המשפטי בישראל או באזור, לפי הענין; לענין זה, "תובע" או "נתבע" –

ד ב ר י ה ס ב ר

לקטין אפוטרופוס, הנחה זו אינה רלוונטית, ועל כן מוצע, בפסקה (3), לקבוע כי בנסיבות אלה יחול כלל השעיה למשך התקופה שבה לא היה לקטין אפוטרופוס.

פסקה (4) המוצעת דנה במצבים החריגים שבהם על אף שיש לקטין אפוטרופוס, אין הוא פועל, מסיבות שונות, להגשת התובענה בשמו של הקטין, לדוגמה, כאשר הנתבע מקורב לאפוטרופוס. במקרים אלה, אין זה מוצדק, מבחינת טעמי ההתיישנות, לישן את תביעת הקטין, שכן ההנחה שהאפוטרופוס ידאג לעניניו של הקטין מתבררת כלא נכונה. מוצע על כן, בפסקה (4) המוצעת, לקבוע כי מירוח ההתיישנות יושעה, כאשר יש הצדקה להשעיית התקופה כלפי הקטין וכאשר האיזון בין הצורך להגן על הנתבע מפני הפגיעה ביכולת ההתגוננות שלו והאינטרס הציבורי לבירור מהיר של תביעות, לבין זכותו המחוקקת של הקטין, מחייב מתן אפשרות להגשת התובענה. מכיוון שהשעיית מירוח תקופת ההתיישנות פוגעת בהכרח בנתבעים בכוח, מוצע לקבוע כי עילת ההשעיה האמורה תחול רק בתביעות בשל נזק גוף.

לפסקאות (5) ו-(6)

ההוראות המוצעות תואמות להוראות שבסעיפים 12 ו-13 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, בשינויי נוסח.

לפסקה (7) ולסעיף 16

סעיף 14 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע כי מירוח תקופת ההתיישנות יושעה כאשר בעל דין נמצא במדינה אחרת, וכאשר מחמת התנאים שבהם הוא נתון שם, או מחמת היחסים השוררים בין מדינה זו למדינת ישראל, לא ניתן לקיים את הבירור המשפטי.

במקרה של קטין או של אדם בעל ליקוי נפשי או שכלי, זמני או קבוע, אשר יש לו אפוטרופוס, אמורה התביעה להיות מוגשת על ידי האפוטרופוס בשם התובע. הידיעה הרלוונטית היא אפוא ידיעתו של האפוטרופוס. הסדר דומה נמצא בסיפה של סעיף 11 לחוק ההתיישנות – התשי"ח.

לפסקה (2)

פסקה זו חוזרת על הוראת סעיף 11 לחוק ההתיישנות – התשי"ח הקובע כלל של השעיה לתקופה שהתובע הוא בעל ליקוי נפשי או שכלי, זמני או קבוע, שלא נתמנה לו אפוטרופוס. הרציונל בהוראה זו הוא, כי לא ניתן לזקוף לחובת אדם כאמור, אשר אינו מסוגל אובייקטיבית לדאוג לעניניו, את מחדלו לפעול למימוש זכותו.

לפסקאות (3) ו-(4)

סעיף 10 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, קובע כי בחישוב תקופת ההתיישנות לא יבוא במנין הזמן שבו עדיין לא מלאו לתובע 18 שנים.

כאמור, סעיף 6 המוצע קובע הסדר חדש לענין תקופת ההתיישנות של תביעת קטין, ומחליף בכך את עילת ההשעיה הגורפת הקיימת בסעיף 10 לחוק ההתיישנות – התשי"ח. עילת השעיה זו נקבעה, בין השאר, בשל ההנחה כי קטין אינו מסוגל, בדרך כלל, לדאוג לעניניו. הוראת סעיף 6 המוצע, שהחליפה את כלל ההשעיה הגורף, יוצאת מנקודת הנחה שונה, ולפיה במצב שבו יש לקטין אפוטרופוס, לא זו בלבד שמוטלת עליו החובה לדאוג לקטין ולזכויותיו, אלא שיש לו, על פי רוב, גם ענין לקדם זכויות אלה. מובן, כי כאשר אין

- (א) בתביעה לגבי נכס המוקנה לאפוטרופוס על נכסי נפקדים, לפי חוק נכסי נפקדים, התש"י-1950⁷, או המוקנה לאפוטרופוס על נכסי גרמנים, לפי חוק נכסי גרמנים, התש"י-1950⁸ – מי שהיה בעל הזכויות בנכס ערב ההקניה;
- (ב) בתביעה לגבי נכס שבניהולו של האפוטרופוס הכללי לפי חוק האפוטרופוס הכללי, התשל"ח-1978⁹ – בעל הזכויות בנכס ביום תחילת הניהול;

(8) התובע נמנע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו, מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו; לענין זה, "הטעיה" –

ד ב ר י ה ס ב ר

שיוכל לאזן כראוי, לגופו של ענין, בין האינטרסים של התובע ושל הנתבע.

מוצע להקנות שיקול דעת דומה גם כאשר קיום ההליך מחוץ לישראל נמנע בשל הימצאות שני הצדדים מחוץ לישראל, במצב שבו התובע אינו יכול לקיים את ההליך מחוץ לישראל, וזאת כדי שבית המשפט יוכל לשקול האם להתחשב במניעה האמורה.

בשונה מן המצב שבו הנתבע שוהה מחוץ לישראל, שם מוצדק להשעות את תקופת ההתיישנות, כאשר התובע, לבדו או יחד עם הנתבע, שוהה מחוץ לישראל, יש לו שליטה מסוימת ביכולת להגיש תובענה ועל כן ההתחשבות בו פחותה, כלומר – כאשר יסתימו הנסיבות המיוחדות המקשות על הגשת התובענה, על התובע לפעול בצורה מהירה לצורך הגשתה. למצב דברים זה מתאים יותר כלל של הארכת תקופת ההתיישנות ולא השעייתה.

הן בסעיף 12(7) והן בסעיף 16 להצעת החוק, מוצעת התייחסות מיוחדת למקרים שבהם התובע או הנתבע הם נפקדים או נעדרים, וזאת בדומה לאמור בסעיף 14 סיפה לחוק ההתיישנות – התשי"ח. כיוון שזכויות הנפקדים מוקנות לאפוטרופוס על נכסי נפקדים, וניהול זכויות נעדרים נעשה על ידי האפוטרופוס הכללי, הרי שלכאורה התובע או הנתבע, אינו הנפקד אלא האפוטרופוס המצוי בארץ, ובשל כך לא מתקיימת העילה להשעיה או להארכה של תקופת ההתיישנות. כדי למנוע תוצאה גורפת זו, מוצע, בהגדרה המוצעת ל"תובע" או "נתבע" לייחס את הזכויות בנכס לבעליהן המקורי ולא לאפוטרופוס הבא בנעליו, ובדרך זו לאפשר את הפעלת כלל ההשעיה או ההארכה, גם אם הנכס הוקנה לאפוטרופוס או נוהל על ידו.

יצוין, כי המונח "שטח המדינה" שבסעיף 14 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, הוחלף, בסעיפים 12(7) ו-16 להצעת החוק במילים "ישראל" ו"האזור".

לפסקה (8)

סעיפים 7 ו-9 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובעים לאמור:

מוצע, בסעיף 12(7) ובסעיף 16 להצעת החוק, לתקן את ההוראה הקיימת בשל מספר טעמים:

- ההוראה אינה מבחינה בין היעדרות של תובע לבין היעדרות של נתבע;
- ההוראה משעה את מירון תקופת ההתיישנות בכל מקרה של חוסר יכולת של התובע להתדיין, גם אם הוא עצמו גרם לכך ואינו ראוי להתחשבות;
- ההוראה אינה מבחירה אם הסדר ההשעיה חל גם כאשר שני בעלי הדין שוהים במדינה אחרת.

ההוראה המוצעת בפסקה (7) משעה את מירון תקופת ההתיישנות כאשר הנתבע נמצא מחוץ לישראל ואין כל אפשרות מעשית לתובע, המצוי בישראל, לקיים את ההליך המשפטי בישראל. חוסר היכולת האובייקטיבי של התובע מצדיק את השעיית המירון לא רק במקרים שבהם הנתבע שוהה במדינה אחרת מרצונו, אלא גם כאשר שהייתו שם נכפתה עליו, למשל, כאשר הנתבע נמצא במאסר באותה מדינה.

סעיף 16 המוצע מתייחס למצב שבו התובע או הצדדים נמצאים מחוץ לישראל – להבדיל מהמקרה שבו הנתבע שוהה מחוץ לישראל ובשל כך לא ניתן לקיים את ההליך בישראל, כאשר התובע נמצא מחוץ לישראל, אין בהכרח הצדקה להארכת תקופת ההתיישנות. כאשר התובע שולל מעצמו מרצון את יכולת הגשת התובענה, על ידי יציאה מחוץ לשטח המדינה, אין זה ראוי, בדרך כלל, לאפשר לו ליהנות ממצב זה. גם אם המשיך שהייתו מחוץ למדינה נכפה עליו נגד רצונו, אין הוא ראוי בהכרח להתחשבות. כך, לדוגמה, אם נאסר התובע בשל ביצוע עבירה פלילית חמורה במדינה אחרת, או נמלט מן הארץ בשל ביצוע עבירה כאמור, אין העדרו צריך לבוא "על חשבונו" של הנתבע. יחד עם זאת, ייתכנו מצבים, שבהם שהיה כפויה או אפילו רצונית במדינה אחרת יכולה להצדיק את השעיית המירון, כמו במקרה של תובע הנמצא בארץ אויב.

מוצע על כן, להקנות שיקול דעת לבית המשפט בקביעת המצבים שבהם תוארך תקופת ההתיישנות, כדי

⁷ ס"ח התש"י, עמ' 86.

⁸ ס"ח התש"י, עמ' 266.

⁹ ס"ח התשל"ח, עמ' 61.

לרבות בדרך של הודאה בזכות נושא התביעה או קיום חלקי של הזכות האמורה, או בדרך של העלמת עובדה חיונית כאמור בפסקה (1), מהתובע.

13. (א) העברת הזכות נושא התביעה מהתובע המקורי או ממחליפו, לאדם אחר (בסעיף זה – תובע נעבר), בין מכוח דין ובין מרצון, לא תפגע כשלעצמה במירוץ תקופת ההתיישנות של התביעה.

מירוץ תקופת
ההתיישנות
בהעברת זכות

ד ב ר י ה ס ב ר

"תרמית ואונאה"

שבפסקה (1), הרי שבמקרה של גילוי מאוחר בשל הטעיה כאמור יתמשך ההשעיה לא רק עד המועד שבו היה תובע סביר מגלה עובדה זו (גילוי אובייקטיבי), אלא עד המועד שבו נתגלתה עובדה זו לתובע המסוים (גילוי סובייקטיבי). הסדר מוצע זה מרחיב את ההסדר הקיים בסעיף 7 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, שגם בו קבוע כלל גילוי סובייקטיבי.

סעיף 13 סעיף 18 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע לאמור:

"תביעת הזכות אינה משפיעה"

18. לענין חישוב תקופת ההתיישנות אין נפקא מינה אם הזכות הנתבעת על ידי הזכאי המקורי או על ידי חליפו או אם הזכות נתבעת נגד החייב המקורי או נגד חליפו, ובלבד שאם נסבה הזכות בדרך ירושה, לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שעברה לפחות שנה אחת מן היום שבו נסבה הזכות.

סעיף זה אינו נותן מענה ברור לסוגיית ההשפעה שיש להעברת זכות מתובע מקורי לתובע נעבר, על מירוץ תקופת ההתיישנות. סוגיה זו מעוררת שתי שאלות: ראשית, האם העברת הזכות פותחת מירוץ תקופת התיישנות חדש, משום ששינוי הזהות יוצר עילת תביעה חדשה לצורך התיישנות; שנית, אם התשובה לשאלה הראשונה שלילית ומירוץ תקופת ההתיישנות נמשך גם לגבי התובע הנעבר, מתעוררת השאלה האחרת והיא, האם ועד כמה חלים כללי ההשעיה שבחוק לגבי התובע הנעבר.

סעיף קטן (א)

באשר לשאלת הפתיחה מחדש של מירוץ תקופת ההתיישנות, נובע לכאורה מסעיף 18 רישה לחוק ההתיישנות – התשי"ח, כי העברת הזכות אינה פוגעת בהמשכיותו של מירוץ תקופת ההתיישנות ואינה פותחת מירוץ חדש. ואולם הפסיקה בבואה לפרש את הסעיף האמור בהקשר של העברת חבות, הבחינה בין העברה מכוח חוק, שבה אכן קיימת המשכיות כאמור, לבין העברה מרצון, שבה המשכיות זו אינה קיימת (ר' למשל, ע"א 242/66 יעקובסון נ' גז, פ"ד כ"א(1), 85).

מכיוון שלפי סעיף 2 המוצע נושא ההתיישנות הוא התביעה עצמה ועל כן פועלת ההתיישנות נגד התביעה ולא נגד תובע פלוני, הרי שהבחנה זו אינה רצויה ומוצע ככלל, לראות כל נעבר, הן מכוח חוק והן בהעברה רצונית, כחליפו של התובע המקורי לענין התיישנות.

7. היתה עילת התובענה תרמית או אונאה מצד הנתבע, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעה התרמית או האונאה.

"הודאה בקיום זכות"

9. הודה הנתבע, בכתב או בפני בית משפט, בין בתוך תקופת ההתיישנות ובין לאחריה, בקיום זכות התובע, תתחיל תקופת ההתיישנות מיום ההודאה; ומעשה שיש בו משום ביצוע מקצת הזכות, דינו כהודאה לענין סעיף זה. בסעיף זה, "הודאה" – למעט הודאה שהיה עמה טיעון התיישנות.

מוצע להחליף הוראות אלה בעילת ההשעיה המוצעת בפסקה (8).

כאשר העיכוב בהגשת התובענה על ידי התובע נגרם עקב התנהגות פסולה של הנתבע או מי מטעמו, אין הנתבע ראוי עקרונית להגנת ההתיישנות, ואין להחשיב את תקופת העיכוב כחלק מתקופת ההתיישנות. פסקה (8) המוצעת מוסיפה עילת השעיה במקרים שבהם גרם הנתבע או מי מטעמו לעיכוב כאמור, על ידי הטעיית התובע, הפעלת כוח נגדו, איום עליו או ניצול מצוקתו. מצבי ההשעיה האמורים נקבעו בהתאמה לפגמים של הטעיה, כפיה ועושק בכריתתו של חוזה לפי סעיפים 17 ו-18 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973. לענין זה מוצע להבהיר כי הטעיה כוללת גם הודאה של הנתבע בזכות התובע או ביצוע חלקי של זכות התובע, אם מטרת ההודאה או הביצוע החלקי היא להטעות את התובע ביודעין.

ההצעה מצמצמת את הסדר ההודאה והביצוע החלקי המצוי בסעיף 9 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, שלפיו כל הודאה או ביצוע חלקי, גם אם אין בהם הטעיה, גורמים לפתיחת מירוץ תקופת התיישנות חדש. מוצע להכפיף הסדר זה לדרישת ההטעיה, וזאת משום שההסדר הקיים מעלה שורה ארוכה של שאלות סבוכות, בין השאר, באשר לצורת ההודאה הנדרשת, היקף תחולתה מבחינת חיובים וחייבים ומכיוון שיש בו תמריץ לנתבע שלא לקיים את זכות התובע אף לא באופן חלקי, בשל החשש מפתיחה מחדשת של מירוץ תקופת ההתיישנות.

הסיפה להגדרה "הטעיה" שבפסקה (8) המוצעת מבחירה כי כאשר הנתבע גורם ביודעין לכך שהתובע אינו מודע לעובדות המהוות את זכותו, יושעה מירוץ תקופת ההתיישנות. להבדיל מכלל הגילוי המאוחר

הצעות חוק – הממשלה 125, י' באב התשס"ד, 28.7.2004

(ב) היה התובע תובע נעבר, יושעה מירוך תקופת ההתיישנות של התביעה שהוא צד לה, כל עוד מתקיימת לגביו אחת מעילות ההשעיה כמפורט להלן:

- (1) עילת ההשעיה כאמור בסעיף 12(1) ובלבד שמירוך תקופת ההתיישנות של התביעה טרם החל בשל עילת ההשעיה האמורה;
- (2) עילת השעיה כאמור בסעיף 12(7) או (8);
- (3) לגבי תובע נעבר שהוא יורש – גם עילת השעיה מהעילות המפורטות בסעיף 12(2) עד (6).

דבריו הסבר

התובע המעביר, כאשר התובע המעביר מודע לעובדות המהוות את עילת תביעתו, אך אינו מעביר מידע זה לתובע הנעבר, אין זה ראוי שהנתבע ישלם את מחיר אי העברת המידע בדרך של השעיית מירוך תקופת ההתיישנות.

בפסקה (2) של סעיף קטן (ב) מוצע להחיל את עילת ההשעיה עקב היעדרות הנתבע מן הארץ כאמור בסעיף 12(7) ואת עילת ההשעיה, הכפיה או העושק, שבסעיף 12(8) שכן עילות אלה נוגעות לעובדות או להתנהגות הקשורות לנתבע ובשל כך אין לתובע המקורי, במקרים אלה, שליטה על מירוך תקופת ההתיישנות.

פסקה (3) של סעיף קטן (ב) עוסקת במקרה המיוחד של העברת זכות מכוח חוק ממוריש ליורש. במקרה זה אין חשש להשפעה לא ראויה של התובע המקורי – המוריש, על מירוך תקופת ההתיישנות. ההוראה המוצעת קובעת, כי היורש ייהנה ממעמד עצמאי לגבי מרבית עילות ההשעיה כאילו היה תובע מקורי, ולפיה ברגע ההעברה תיפסק פעולת עילות ההשעיה שחלו לגבי המוריש המעביר, ככל שחלו, ותחל פעולת עילות ההשעיה, ככל שישנן, לגבי היורש הנעבר. בהוראה המוצעת יש משום התחשבות ראויה בזכויותיו של יורש שנתקיימו לגביו עילות השעיה – התחשבות הפוגעת אמנם בנתבע במקרים שבהם עומדת ליורש עילת השעיה שלא עמדה למוריש, אך נראה כי בחלוקת הסיכונים הרצויה זהו סיכון שעל הנתבע להיות מודע לו והוא צריך לשאת בו. חריג לכלל האמור הוא המקרה שבו המוריש ידע את העובדות המהוות את זכותו, אך מידע זה לא הועבר ליורש (סעיף קטן (ב)(1) המוצע, החל גם לענין יורש) – במקרה זה, כמו לגבי כל תובע נעבר, לא תוחל לגבי היורש עילת ההשעיה של גילוי מאוחר, שכן הנתבע אינו צריך לשלם את מחיר אי העברת המידע.

יובהר כי אין בהסדר המוצע בפסקה (3) כדי לפגוע בהארכה אפשרית של תקופת ההתיישנות לפי הוראות סעיף 19 המוצע.

לפיכך נקבע כי כל העברת זכות, הן מכוח חוק והן מרצון, אינה פותחת מירוך תקופת ההתיישנות חדש. הזכות עוברת אל התובע הנעבר יחד עם תקופת ההתיישנות שדבקה בה.

יודגש, כי השימוש במילה "תובע" הוא במובנו המהותי ולא הדיוני, וזאת כאמור בדבריו ההסבר לסעיפים 1 ו-2 המוצעים. לפיכך הכוונה ב"תובע מקורי", היא לתובע במועד שבו נוצרה התביעה.

סעיף קטן (ב)

כאשר לתחולתם של הסדרי ההשעיה על התובע הנעבר, נקבע בפסיקה כי תחולת הסדרי ההשעיה תיקבע לפי זהותו של התובע (ר' למשל, ע"א 35/68 מועלם נ' האפוטרופוס על נכסי נפקדים, פ"ד כב(2), 174). היינו, התובע, כנעבר של זכות, לא ייהנה מעילות ההשעיה של קודמו, מעביר הזכות, אך יחולו לגביו כל עילות ההשעיה כאילו היה תובע מקורי.

קביעה זו אינה מתחייבת מטעמי ההתיישנות. כאשר מועברת זכות שהמירוך שלה הושעה, אין הצדקה לכך שהתובע הנעבר לא ייהנה מהשעיית המירוך אצל קודמו, התובע המעביר. לכן מוצע לקבוע כי במקרים שבהם הושעה המירוך לפני העברת הזכות, בשל עילת השעיה הנוגעת לתובע המקורי, תימנה השעיה זו בעת חישוב תקופת ההתיישנות הנוגעת לתובע הנעבר. העברת הזכות מפסיקה כשלעצמה את פעולת עילת ההשעיה, ועל כן, ככלל, מירוך תקופת ההתיישנות יתחיל או ימשיך לרוץ, ויש לבחון מחדש, לאחר העברת הזכות, האם קיימות עילות השעיה רלוונטיות לגבי התובע הנעבר. יחד עם זאת, מוצע כי רק חלק מעילות ההשעיה המפורטות בסעיף 12 יחולו לאחר העברת הזכות, וזאת בשל החשש כי החלה של כל עילות ההשעיה, תאפשר לתובע המקורי לשלוט על מירוך תקופת ההתיישנות באמצעות העברת זכותו למי שנהנה מעילת השעיה.

בפסקה (1) של סעיף קטן (ב) מוצע להחיל את עילת ההשעיה המרכזית – עילת הגילוי המאוחר שבסעיף 12(1), אך זאת רק כאשר עילת השעיה זו חלה גם לגבי

14. (א) העברת החבות לקיום הזכות נושא התביעה מן הנתבע המקורי או ממחליפו לאדם אחר (בסעיף זה – נתבע נעבר), בין מכוח דין ובין מרצון, לא תפגע כשלעצמה במירוץ תקופת ההתיישנות של התביעה.

מירוץ תקופת
ההתיישנות
בהעברת חבות

(ב) היה הנתבע נתבע נעבר יושעה מירוץ תקופת ההתיישנות של התביעה שהוא צד לה, כל עוד מתקיימת לגביו אחת מעילות ההשעיה המפורטות בסעיף 12.

פרק חמישי: הארכת תקופת ההתיישנות

15. הושעה מירוץ תקופת ההתיישנות של תביעה לפי הוראות הפרק הרביעי, לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שחלפו שישה חודשים מהיום שבו חדלה להתקיים עילת ההשעיה.

הארכת בתום
השעיה

16. (א) נמצא תובע מחוץ לישראל או לאזור ונבצר ממנו לקיים את ההליך המשפטי בישראל או באזור, לפי הענין, בשל כך ובשל תנאים ונסיבות נוספים המצדיקים את הארכת תקופת ההתיישנות, לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שחלפה שנה מהיום שבו נמצא התובע בישראל או באזור לפי הענין, או מהיום שבו חדלו להתקיים התנאים והנסיבות האמורים, הכל לפי המוקדם.

הארכת עקב
שהות מחוץ
לישראל

(ב) נמצאו התובע והנתבע מחוץ לישראל או לאזור ונבצר מהתובע לקיים את ההליך המשפטי מחוץ לישראל או לאזור, לפי הענין, בשל תנאים ונסיבות המצדיקים את

דברי הסבר

עוד יודגש, כי השימוש במילה "נתבע" בסעיף זה הוא במובנו המהותי ולא הדיוני, וזאת כאמור בדברי ההסבר לסעיפים 1 ו-2 המוצעים. לפיכך הכוונה ב"נתבע מקורי", היא לנתבע במועד שבו נוצרה התביעה.

סעיף קטן (ב)

אשר לשאלת תחולתן של עילות ההשעיה לגבי הנתבע הנעבר, למשל, עילות השעיה במקרים שבהם זהותו אינה ידועה או שהוא מצוי מחוץ לשטח המדינה, מוצע להחילן לגבי הנתבע הנעבר כאילו היה נתבע מקורי. כאשר מצבו או מעמדו של הנתבע הנעבר מונעים מן התובע לממש את זכותו, והדין מכיר במניעה זו כעילת השעיה מוכרת, אין נפקה מינה אם מדובר בנתבע מקורי או בנתבע נעבר.

סעיף 15 הסעיף המוצע עוסק במקרה שבו הושעה מירוץ תקופת ההתיישנות, ולאחר שחדלה ההשעיה נותר לתובע פרק זמן קצר משישה חודשים להגשת התובענה. כדי לאפשר לתובע להכין את התובענה כראוי, לאחר תקופת השעיה שבמהלכה לא היה בידו לטפל בה, מוצע להעמיד לרשותו תקופת הארכה של שישה חודשים.

סעיף 16 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע הסדר דומה, אלא ששם תקופת הארכה היא שנה, ובמקרה של אדם הלוקה בנפשו – שנתיים; תקופות אלה ארוכות מדי ואין בהן איוון ראוי בין הנתבע ובין התובע שכבר זכה להתחשבות בהשעיית מירוץ תקופת ההתיישנות. על כן מוצע לקצר תקופות אלה לשישה חודשים.

סעיף 14 העברת החבות מן הנתבע המקורי לאדם אחר מעוררת גם היא את השאלות העולות בהקשר של העברת הזכות, לענין פתיחה מחדש של מירוץ תקופת ההתיישנות לאחר ההעברה ולענין הסדרי ההשעיה שיחולו על הנתבע הנעבר (ר' דברי הסבר לסעיף 13 המוצע).

סעיף קטן (א)

אשר לשאלה, האם פותחת העברה זו מירוץ תקופת התיישנות חדש כלפי הנתבע הנעבר, יצוין, כי מבחינתו של התובע, העברת החבות אינה מצריכה היערכות מיוחדת או מיוחדת לצורך הגשת תובענה, ואין כל סיבה לאפשר לו ליהנות מהתרחשות מקרית, כגון פשיטת רגל של הנתבע המקורי או פטירתו או מנכונות של צד שלישי לקבל עליו את ביצוע החבות. מאידך, הנתבע הנעבר מודע לתקופת קיומה של הזכות המועברת אליו, כך שציפיותיו ותגובותיו למעבר הזמן אינן שונות מאלה של הנתבע המעביר. מוצע על כן לקבוע כי כל העברת חבות, הן מכוח חוק והן מרצון, אינה פותחת מירוץ תקופת התיישנות חדש. החבות עוברת אל הנתבע הנעבר יחד עם תקופת ההתיישנות שדבקה בה.

לענין העברה מרצון (המחאת חבות) יצוין, כי סעיף 6 לחוק המחאת חיובים, התשכ"ט-1969, מתנה את תוקף המחאת החבות במקרה של העברה מרצון בהסכמת הנושה. הנושה יוכל להתנות הסכמה זו בחידוש מירוץ תקופת ההתיישנות עקב העברת החבות.

הארכת תקופת ההתיישנות, לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שחלפה שנה מהיום שבו חדלו להתקיים התנאים והנסיבות האמורים.

(ג) בסעיף זה, "תובע" או "נתבע" – כהגדרתם בסעיף 12(7).

הארכה לגבי תביעה כרוכה

17. (א) הוגשה תובענה בשל תביעה (בסעיף זה – תובענה מקורית ותביעה מקורית), והדיון בתובענה המקורית הסתיים באופן שאינו מונע מהתובע להגיש תובענה אחרת בשל התביעה המקורית או בשל תביעה כרוכה, לא תסתיים תקופת ההתיישנות של התביעה המקורית או של התביעה הכרוכה, לפי הענין, לפני שחלפה שנה מיום שפסק הדין בתובענה המקורית היה לחלוט.

(ב) הוגשה בקשה לתיקון התובענה המקורית כדי לכלול בה תביעה נוספת, וביום הגשת הבקשה לתיקון כבר הסתיימה לגבי התביעה הנוספת תקופת ההתיישנות, לא ייעתר בית המשפט לבקשה, אלא אם כן היתה התביעה הנוספת תביעה כרוכה.

(ג) בסעיף זה, "תביעה כרוכה" – תביעה שמתקיימים לגביה כל אלה:

- (1) מקורה באותו אירוע שיצר את התביעה המקורית;
- (2) הנתבע בה הוא מי שהיה נתבע בתביעה המקורית או חליפו;
- (3) תקופת ההתיישנות טרם הסתיימה לגביה במועד הגשת התובענה המקורית;
- (4) הנתבע ידע או היה עליו לדעת, בשל הגשת התובענה המקורית, על האפשרות כי תוגש נגדו תובענה בשל התביעה הכרוכה, נוסף על התובענה המקורית או במקומה.

דברי הסבר

שנה, לאחר סיום הדיון בתובענה המוקדמת, שבמהלכו יוכל התובע להגיש תובענה נוספת אם היא בשל אותה תביעה או בשל תביעה כרוכה כהגדרתה המוצעת.

סעיף קטן (ב)

נושא ההתיישנות בהקשר של תיקון תובענה מוסדר כיום בהתאם לתקנה 92 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן – תקנות סדר הדין האזרחי). והפסיקה הדנה בענין זה, הארכת תקופת ההתיישנות לגבי תביעה המועלת באיחור, בדרך של תיקון תובענה, נעשית על ידי שימוש בכלל "הייחוס לאחור", שלפיו רואים תביעה זו כאילו הועלתה במועד הגשת התובענה המקורית, ולא במועד תיקון התובענה. תקנה 26(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, מסייגת את הסדר הייחוס לאחור ואוסרת על הספת צד או צירופו, בדרך של תיקון כתב תביעה, אם בכך תישלל טענת ההתיישנות מאותו הצד.

מוצע, בסעיף קטן (ב), לקבוע הסדר של ייחוס לאחור לצורך התיישנות בחקיקה ראשית, ולא להשאיר זאת לדיני סדר הדין האזרחי.

סעיף קטן (ג)

בהקשר של סעיף 15 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, ובהקשר של הסדר הייחוס לאחור עולה השאלה באילו מקרים ייחשבו תביעות המועלות באיחור, בין בדרך של

סעיף 17 הסעיף המוצע דן בהשפעה שיש להליך הדיוני של הגשת תובענה וניהולה על התיישנות התביעה נושא התובענה, ועל התיישנות של תביעות אחרות הנוצרות מן האירוע נושא התובענה. להשפעה זו חשיבות מעשית הן כאשר מדובר בהגשת תובענה מאוחרת ונפרדת בשל אותו אירוע, בכפוף לכללי מעשה בית דין, והן כאשר מתבקש תיקון תובענה קיימת על ידי הוספת תביעות או תיקון, בכפוף לכללים הדיוניים המסדירים זאת.

סעיף קטן (א)

סעיף 15 לחוק ההתיישנות – התשי"ח עוסק בהשפעה שיש להגשת תובענה מוקדמת על התיישנות התביעות המועלות בתובענה מאוחרת ונפרדת, וקובע לענין זה הסדר של השעיה: מירוך תקופת ההתיישנות של התביעה נושא התובענה המוקדמת ושל תביעות אחרות "בשל אותה עילה", מושעה מכוח סעיף זה במשך פרק הזמן שמתחילת הדיון בתובענה המוקדמת ועד להפסקתו. להשעיה זו מוסיף סעיף 16 לחוק ההתיישנות – התשי"ח הארכה של עד שנה, במקרים שבהם פרק הזמן שנותר לתובע לאחר סיום הדיון קצר משנה.

מוצע להחליף את הסדר הקיים, המהווה כאמור צירוף של עילת ההשעיה שבסעיף 15 והסדר הארכה שבסעיף 16, אשר יצר בעיות פרשניות, בהסדר הארכה בלבד. ההסדר המוצע יבטיח פרק זמן מינימלי של

18. נבצר מן התובע להגיש תובענה בשל תביעה, עקב הפסקה בלתי צפויה במהלך עבודתו של בית המשפט המוסמך לדון בה, לא תסתיים תקופת ההתיישנות של התביעה לפני שחלפו 60 ימים מן היום שבו חודשה עבודתו של בית המשפט המוסמך.

19. נפטר אדם לפני שהתיישנה תביעה העומדת לו, לא תסתיים תקופת ההתיישנות של התביעה לפני שהסתיימה אחת מהתקופות המפורטות להלן:

- (1) שישה חודשים מיום מינוי מנהל העיזבון;
- (2) שישה חודשים מיום מתן צו ירושה או צו קיום צוואה;
- (3) שנתיים מיום הפטירה.

דברי הסבר

בהשפעת אי התיישנותה של תביעה אחת על התיישנותה של תביעה קשורה אחרת שכבר התיישנה.

סעיף 18 סעיף 17 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע לאמור:

"סגירת בית-משפט

17. נבצר מן התובע כשנה האחרונה של תקופת ההתיישנות להגיש את התובענה מפני שנסגר בית המשפט המוסמך לדון בה, לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שעברה שנה מן היום שבו חזר ונפתח בית-המשפט."

הפסקה בלתי צפויה של פעולת בית המשפט במהלך סיומה של תקופת ההתיישנות היא עילה מוצדקת להארכת תקופת ההתיישנות, ויש ליתן לתובע הזדמנות ראויה להגיש את התובענה שלו עם חידוש פעולת בית משפט המוסמך לדון בענינו. עם זאת, נראה כי תקופת הארכה של שנה היא ארוכה מדי, ודי ב-60 ימים כדי להספיק להגיש את התובענה.

סעיף 19 סעיף 18 סיפה לחוק ההתיישנות – התשי"ח מאריך את תקופת ההתיישנות של תביעה העוברת ליורש. הסעיף מבטיח ליורש תקופה מינימלית של שנה, מיום מות המוריש, כדי להיערך להגשת התובענה. אלא שהוראה זו אינה מתחשבת בפרק הזמן החולף ממותו של המוריש ועד למועד שבו קיימת לאדם אחר, יורש או מנהל עיזבון, האפשרות המעשית לתבוע את קיום זכויות המנוח. לפיכך, במצבים רבים, ייתכן שהסדר ההארכה הקיים אינו אפקטיבי. מוצע על כן, לקבוע, כי תקופת הארכה תעמוד על שישה חודשים מיום מינוי מנהל עיזבון או מיום ההצהרה על הירושה, לפי המוקדם. עם זאת, כדי למנוע התארכות יתרה של תקופת ההתיישנות בשל עיכוב במינוי מנהל עיזבון או במתן צו ירושה או צו קיום צוואה, מוצע לקבוע תקופה של שנתיים מיום מות המוריש, שבסופה תתיישן תביעה שחלפה לגביה תקופת ההתיישנות, גם אם טרם חלפו שישה חודשים מיום מינוי מנהל העיזבון או מיום ההצהרה על הירושה כאמור.

תובענה מאוחרת נפרדת ובין בדרך של תיקון תובענה קיימת, כשייכות לאותה עילה שהצמיחה את התובענה המקורית, כך שיחולו עליהן סעיף 15 האמור והסדר הייחוס לאחור. מהפסיקה עולה מבחן "העסקה או המעשה המוכא לדיון" (ר' למשל, ע"א 702/86 איטונג נ' בן הרוש, פ"ד מד(1) 160); כאשר התביעה המועלת באיחור שייכת לאותה עסקה או לאותו מעשה שהצמיח את התביעה נושא התובענה המקורית, קמה ההצדקה להשעיית המירוץ או להחלת הסדר הייחוס לאחור. מבחן זה רחב למדי, ופעמים רבות נחזה כלא מוצדק, למשל, כאשר התובע מבקש לתקן את כתב התביעה על ידי הוספת תביעה שלא היתה ב"מתחם הצפיות" של הנתבע שנוצר בעת הגשת התובענה המקורית.

מוצע, בסעיף קטן (ג), להפעיל מבחן פונקציונלי התואם את טעמי ההתיישנות. הצדקה עניינית להארכת מועד ההתיישנות של תביעות שלא הועלו בתובענה המקורית קיימת, כאשר התובענה המקורית פותחת חזית רחבה לגבי האירוע נושא התובענה, חזית הכוללת גם תביעות שלא נתבעו בה במפורש, וכאשר יש בהגשת התובענה המקורית כדי להעמיד את הנתבע על האפשרות שהתובע יעלה גם תביעות אלה בנוסף לתביעה המקורית או במקומה. בהתקיים תנאים אלה, הנתבע לא יופתע על ידי העלאת התביעות הנוספות וציפיותיו לא תסוכלנה. על כן, רק במקרים אלה מוצע להתיר את החלת הסדר הייחוס לאחור או לאפשר הארכת תקופת ההתיישנות לגבי תביעות מאוחרות המועלות בתובענה מאוחרת. ההגדרה המוצעת למונח "תביעה כרוכה" מבהירה גם, כי הסדר ההארכה המוצע לא יחול אלא על נתבע שהיה נתבע בתביעה המקורית או על חליפו, וכי לא יחול אם התביעה הנוספת כבר התיישנה לפני הגשת התובענה המקורית.

יצוין, כי תביעות כרוכות לפי סעיף זה לא ייחשבו בהכרח כתביעות הנובעות מאותה עילה כאמור בסעיף 8 המוצע, הגם שחפיפה כזו אפשרית. סעיף 8 דן בהשפעת התיישנותה של תביעה אחת על התיישנות תביעה קשורה אחרת שטרם התיישנה, ואילו סעיף זה דן

20. (א) בית משפט, כמשמעותו בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984¹⁰, או בית הדין לעבודה כמשמעותו בחוק בית הדין לעבודה, התשכ"ט-1969¹¹, רשאי, לבקשת תובע ומטעמים מיוחדים, להאריך את תקופת ההתיישנות של תביעה שבתחום סמכותו, ובלבד שבקשת התובע הוגשה לבית המשפט או לבית הדין, לפי הענין, והומצאה לנתבע בתוך תקופת ההתיישנות.

(ב) הארכת תקופת ההתיישנות לפי הוראות סעיף קטן (א) תהיה לתקופה הקצרה ביותר הנדרשת בנסיבות הענין.

(ג) ביקש תובע להאריך את תקופת ההתיישנות לפי הוראות סעיף קטן (א), לא תסתיים תקופת ההתיישנות של התביעה לפני שהלפו 60 ימים ממועד החלטת בית המשפט.

(ד) הוצאות ההליך לפי סעיף זה יחולו על התובע, אלא אם כן קבע בית המשפט אחרת.

פרק שישי: תקרת ההתיישנות

21. (א) על אף הוראות חוק זה, בחלוף תקופת התקרה תתיישן תביעה, אף אם במועד האמור טרם הסתיימה תקופת ההתיישנות.

דבריו הסבר

התיישנות בתביעות שיידונו בפני ערכאה אחרת. יושם לב, כי ההסדר רלוונטי רק לגבי בית משפט כמשמעותו בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ולגבי בית הדין לעבודה כמשמעותו בחוק בית הדין לעבודה, התשכ"ט-1969, ולא לכל הגופים הכלולים בהגדרה שבסעיף 1 להצעה. עוד יצוין, כי בית המשפט שאליו הוגשה בקשת הארכה, מונחה לקצוב את תקופת הארכה המינימלית הנדרשת בנסיבות הענין.

סעיפים קטנים (ג) ו-(ד)

כדי למנוע התיישנות התביעה בזמן שבו הבקשה להארכת תקופת ההתיישנות תלויה בבית המשפט, מוצע להבטיח לתובע תקופה של 60 ימים להגשת התובענה לאחר ההחלטה בבקשתו. עם זאת וכדי למנוע שימוש לרעה בהליך זה מוצע לקבוע כי, ככלל, מבקש הארכה יישא בהוצאות ההליך.

סעיף 21 הסדרי ההשעיה בכלל, וכלל הגילויי המאוחר שבסעיף 12(1) המוצע בפרט, יוצרים אצל נתבעים בכוח מידה לא מבוטלת של אי ודאות באשר למועד התיישנותן של תביעות נגדם. נתבע בכוח יודע מהו מועד מעשהו או מחדלו, העלולים להיות בסיס לתביעות נגדו, אך הוא אינו יכול לדעת מהן העובדות הידועות לתובע בכוח, בעיקר כאשר זהותו של תובע זה אינה ידועה לו. הוא יכול אמנם להעריך מה תובע שזוה צריך לדעת, שכן מבחן הגילויי הוא מבחן אובייקטיבי, אך גם הערכה זו לא תקנה לו את הוודאות והביטחון המבוקשים. במצבים אלה הופכת ההתיישנות להתיישנות כלתי מוגבלת בזמן מבחינתו של הנתבע בכוח שאינה מתיישבת עם טעמי ההתיישנות.

סעיף 20 סעיפים קטנים (א) ו-(ב)

כללי ההשעיה והסדרי הארכה המוצעים אינם מכסים את כל קשת המקרים שבהם יש בידי התובע להצביע על טעם סביר שמנע ממנו להגיש תובענה במועד. הקושי לצפות ולהגדיר מראש מצבים אלה, והצורך להגן על נתבעים בכוח ולהבטיח ודאות, מחייבים להטיל חלק מן הסיכונים של תובענה מאוחרת על כתפי התובעים בכוח.

מטרתו של ההליך המוצע בסעיף זה היא לאפשר, בכל זאת, לתובע לבקש את הארכת תקופת ההתיישנות, אם קיים טעם סביר לכך, מבלי שתיווצר אי ודאות כללית אצל ציבור הנתבעים בכוח. על פי ההליך המוצע, יוכל תובע לפנות לבית משפט בתוך תקופת ההתיישנות ולבקש את הארכתה לגבי תביעה מסוימת או לגבי כמה תביעות. הסדר הארכה יוכל לחול על נתבעים בכוח שנמסרה להם הודעה על בקשת הארכה בתוך תקופת ההתיישנות והדבר יבטיח כי לא ייפגע אינטרס הוודאות של נתבעים אלה. בקשות מסוג זה ניתן יהיה להגיש, במקרים חריגים כגון כוח עליון, כאשר טרם התבררו די צורכן עובדות הצריכות להכנת תובענה או במקרים שבהם קיימת מניעה משפטית לתביעה (חסינות דיונית של הנתבע, "נעדר" המצוי בארץ, שאינו יכול לתבוע משום שנכסיו מנוהלים בידי האפוטרופוס הכללי, נושה שהפך לנאמן בפשיטת רגל של החייב וכו').

ההסדר המוצע מגביל את סמכות הארכה אך ורק לתביעות המצויות בתחום סמכות בית המשפט המאריך. הגבלה זו באה למנוע מערכאה אחת להאריך תקופת

¹⁰ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.

¹¹ ס"ח התשכ"ט, עמ' 70.

(ב) בפרק זה, "תקופת התקרה" – 25 שנים מיום המעשה של הנתבע שהוא נושא התביעה, ואולם בתביעה שנושאה טיפול רפואי כהגדרתו בחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996¹², תהיה תקופת התקרה 18 שנים מיום המעשה של הנתבע שהוא נושא התביעה ואם המעשה נושא התביעה האמורה נעשה במועד שבו היה התובע קטין – 22 שנים מיום המעשה כאמור.

22. (א) מירוך תקופת התקרה לא יושעה בשל השעיית מירוך תקופת ההתיישנות לפי הוראות הפרק הרביעי, למעט בשל עילת ההשעיה האמורה בסעיף 8)12(8).
(ב) תקופת התקרה לא תוארך בשל הארכת תקופת ההתיישנות לפי הוראות הפרק החמישי.

23. תביעה להשתתפות או להשבה בשל מעשה של הנתבע שהסתיימה לגבי תקופת התקרה תתיישן, אף אם במועד זה טרם הסתיימה תקופת ההתיישנות.
תקופת התקרה בתביעה להשתתפות או להשבה

דברי הסבר

"תחילת התיישנות"

89. לענין תקופת התיישנות בתובענה על עוולות – "היום שנולדה עילת התובענה" הוא אחד מאלה –

(1) ...

(2) מקום שעילת התובענה היא נזק שנגרם על ידי מעשה או מחדל – היום שבו אירע אותו נזק;

לא נתגלה הנזק ביום שאירע – היום שבו נתגלה הנזק, אלא שבמקרה אחרון זה תתיישן התובענה אם לא הוגשה תוך עשר שנים מיום אירוע הנזק.

סעיף 89(2) האמור קובע תקופת תקרה בת 10 שנים, הנמדדת מיום אירוע הנזק ולא מיום מעשהו או מחדלו של המזיק. הוראה זו אינה מתיישבת עם תכליתיו של הסדר התקרה המוצע בסעיף 21 הן בשל חוסר הוודאות לגבי מועד אירוע הנזק והן בשל היותה, ברוב המקרים, קצרה מדי, ומוצע על כן, בסעיף 41 להצעת החוק, לבטלה (ר' דברי הסבר לסעיף 41 להצעת החוק).

סעיף 22 מאחר שמטרתו העיקרית של הסדר התקרה היא לנטרל את אי הוודאות שיוצרים הסדרי ההשעיה וההארכה, וליתן לנתבע בכוח ביטחון מרבי כי במועד ידוע מתיישנת חבותו, ברי כי אין להחיל את הוראות ההשעיה וההארכה על הסדר זה. עם זאת, יש להחריג כלל זה באותם מקרים שבהם הנתבע תרם ביודעין, במעשהו או במחדלו, לעיכוב בהגשת התובענה. במקרים אלה, כאשר חלה עילת ההשעיה שבסעיף 8)12(8) המוצע, אין הצדקה לאפשר לנתבע ליהנות מפירות התנהגותו הפסולה ועל כן מוצע, כי עילת השעיה זו תחול גם אם חלפה תקופת התקרה.

סעיף 23 בתביעת השתתפות או בתביעה להשבה שלא מכוח תחלוף או העברת זכות, נדרש הנתבע לשאת בתוצאות מעשהו או מחדלו לא כלפי מי שנפגע על ידו, אלא כלפי חייב אחר או כלפי מי שהיטיב את הפגיעה. מבחינתו של הנתבע תביעה שכזו היא

כדי להקנות בכל זאת מידה גבוהה של ודאות באשר למועד ההתיישנות, מוצע לקבוע פרק זמן המתחיל ביום המעשה של הנתבע שהוא נושא התביעה, ושבסיומו תתיישן תביעה גם אם מירוך תקופת ההתיישנות שלה טרם הסתיים, או אף טרם החל. הסיבות לאי סיום המירוך יכולות להיות משני סוגים: האחד – קיומה של עילת השעיה או הארכה. השני – יצירה מאוחרת של נזק, המהווה יסוד מיסודות התביעה, כך שיש הפרש זמנים בין המעשה של הנתבע ובין מועד לידת התביעה, שממנו מתחיל מירוך תקופת ההתיישנות.

פרק הזמן האמור הוא "תקופת התקרה" להבדיל מ"תקופת ההתיישנות". מאחר שמטרת התקרה היא ליצור ודאות אצל הנתבע בכוח, המועד המתאים לתחילתה הוא מועד מעשהו או מחדלו של הנתבע, שכן זהו מועד הידוע לו. לכשתחלוף תקופת תקרה זו ידע הנתבע, ברמה גבוהה של ודאות, כי התביעה נגדו התיישנה.

בקביעת תקופת התקרה יש לאזן בין הרצון לאפשר לנתבע, שתקופת ההתיישנות של תביעתו טרם חלפה, לממש את זכותו, לבין הצורך להגן על נתבעים בכוח מפני ההכבדה והעלויות הכרוכים בחשיפה ארוכה לסיכונים של תביעה משפטית. מוצע, ככלל, להעמיד את תקופת התקרה על 25 שנים. הטעם העיקרי לקביעת תקופת תקרה ארוכה הוא שבמקרים לא מעטים מתגלות העובדות המהוות את עילת התביעה רק שנים רבות לאחר מעשהו או מחדלו של הנתבע. גילוי מאוחר שבוה שכיח במקרים של מחלות עבודה סמויות, ומבנים פגומים. עם זאת מוצע כי בתביעות בשל טיפול רפואי תעמוד תקופת התקרה על 18 שנים, ואם היה התובע קטין בעת שנעשה המעשה נושא התביעה, על 22 שנים. בתביעות כאמור יש ייחוד מסוים מבחינת אופיין ועל כן מוצעת תקופה קצרה יותר מן התקופה הרגילה.

הסדר התקרה יחליף, בין השאר, את הסדר התקרה החלקי המצוי בסיפה של סעיף 89(2) לפקודת הנוזיקין. הקובע לאמור:

¹² ס"ח התשנ"ו, עמ' 327.

24. (א) התיישנות רוכשת במיטלטלין (א) התיישנות תביעתו של בעל מיטלטלין או של הזכאי להחזיק בהם, לקבלת המיטלטלין ממי שמחזיק בהם, וחלפו שבע שנים לפחות מהיום שבו נוצרה התביעה האמורה, יופקעו זכויותיהם של בעל המיטלטלין או של הזכאי להחזיק בהם במיטלטלין ויוקנו למחזיק, ותתיישן כל תביעה העומדת להם כנגד המחזיק בקשר להחזקת המיטלטלין, אם לא התיישנה קודם לכן.

(ב) לצורך חישוב תקופת ההתיישנות של תביעה כאמור בסעיף קטן (א) וחשוב תקופת שבע השנים מהיום שבו נוצרה, כאמור באותו סעיף קטן, יצורפו תקופות ההחזקה של מחזיקים עוקבים שונים; אין בהוראות סעיף קטן זה כדי לגרוע מהוראות הפרק הרביעי.

(ג) בסעיף זה, "מיטלטלין" – נכסים מוחשיים, למעט ממקרקעין.

דבריו הסבר

הבעלים. כך, לדוגמה, כאשר ההתיישנות פועלת נגד מי שמחזיק בנכס כשוכר, יפקעו זכויות השכירות שלו, אך לא זכות השיור שיש לבעלים לקבלת הנכס בתום תקופת השכירות. זכות הבעלים תתיישן רק אם קיימת גם כלפיו טענת התיישנות טובה.

לאור חדשנותו של ההסדר והעובדה שיש בו כדי ליצור זכויות מהותיות, מוצע כי הפקעת הזכות בשל חלוף השנים תחול רק לאחר שבע שנים מיום לידת התביעה הנוזקית או הקניינית, ובתנאי שער או כבר התיישנה התביעה האמורה (חלוף שבע שנים אינו מחייב התיישנות התביעה, שהרי זו תלויה גם בקיומן או אי קיומן של עילות השעיה או הסדרי הארכה). הפיצול בין הבעלות במיטלטלין לזכויות בפועל במיטלטלין יחול אפוא לזמן מוגבל וקצר יחסית.

על פי המוצע בסיפה לסעיף קטן (א) תביא הפקעת הזכות במיטלטלין להתיישנות כל התביעות האחרות של בעל המיטלטלין או של הזכאי להחזיק בהם כלפי המחזיק (למשל, לפיצויים או לשכר ראוי), וזאת גם בשל התקופה שקדמה להפקעת הזכות. טעמו של הסדר זה הוא, שאם הראה הנתבע החזקה במיטלטלין לאורך תקופת שבע השנים, רואים אותו כאילו היה מלכתחילה בעליו של הנכס ואין בוחנים את שאלת זכותו במיטלטלין. זאת, במטרה להגן עליו מפני הצורך להוכיח את זכותו במיטלטלין, אם החזיק בהם לאורך תקופה מיוחדת זו.

לסעיף קטן (ב)

ההוראה בסעיף קטן (ב) המוצע קובעת, כי תקופות ההחזקה של מחזיקים עוקבים שונים יצורפו זו לזו לצורך חישוב התקופות האמורות בסעיף קטן (א) המוצע. בלא הוראה זו תחל תקופת התיישנות חדשה בכל מקרה שבו החזקה בנכס עוברת ממחזיק אחד לאחר, שכן לתובע נוצרת תביעה חדשה נגד הנתבע. הוראת סעיף 14 בענין

תביעת המשך – תביעה שבאה במקום תביעתו של הנפגע, והמבוססת על אותו מעשה או מחדל, ועל כן אין לגביו הבדל של ממש בין התביעות. מבחינת דין ההתיישנות, לעומת זאת, תביעות אלה הן תביעות נפרדות, שההתיישנות לגביהן מתחילה לא ביום הפגיעה, אלא ביום שבו החיוב האחר או המיטיב שילמו לנפגע את חובם כלפיו. לכן, התיישנות תביעות אלה תהיה, בדרך כלל, מאוחרת להתיישנות תביעת הנפגע. מאחר שהסדר התקרה בא להבטיח, כי הנתבע בכוח לא ייחשף לתביעה בשל מעשה או מחדל בתום תקופת התקרה, מוצע לקבוע בסעיף זה, כי גם תביעות השתתפות או השבה בשל מעשה או מחדל כלשהו, יתיישנו עם חלוף תקרת ההתיישנות לגבי התביעה בשל אותו מעשה או מחדל.

סעיף 24 לסעיף קטן (א)

חוק ההתיישנות – התשי"ח אינו מכיר בהתיישנות רוכשת במיטלטלין. עם התיישנות התביעה הנוזקית בשל הסגת גבול או התביעה הקניינית למסירת מיטלטלין, יש למחזיק זכות להחזיק בנכס, אך לא את הבעלות בו. פיצול זה בין הבעלות, המרוקנת מתוכן ממשי, לבין זכויות ההחזקה בפועל במיטלטלין אינו רצוי, שכן הוא יוצר אי ודאות לגבי זכויות בנכסים שלגביהם לא קיים רישום, ופוגע בביטחון המסחרי. הפתרון המוצע במקרים אלה הוא הכרה בהתיישנות רוכשת, המפקיעה את הזכות מן הבעלים המקורי ומקנה אותה למחזיק. ויודגש, כי הסדר זה אינו מתגבר על תחולת עילות ההשעיה. כך למשל, כלל הגילויי המאוחר שבסעיף 12(1) המוצע, ישעה את מירון תקופת ההתיישנות ועל כן את התיישנות התביעה כל אימת שזהות הגולן, או עצם הגולן, אינם ידועים לתובע.

עוד יצוין, כי כאשר התובע שעל תביעתו פועלת ההתיישנות, אינו הבעלים של המיטלטלין, תפעל ההתיישנות רק לגבי זכויותיו בנכס, אך לא לגבי זכויות

25. (א) תביעתו של נושה למימוש משכנתה, או למימוש משכון של זכות לגבי מקרקעין, תתיישן בתום עשר שנים מהיום שבו הסתיימה תקופת ההתיישנות של התביעה לקיום החיוב שלהבטחתו ניתנו המשכנתה או המשכון.

(ב) תביעתו של נושה למימוש משכון, שאינו משכון כאמור בסעיף קטן (א), תתיישן בתום שלוש שנים מהיום שבו הסתיימה תקופת ההתיישנות של התביעה לקיום החיוב שלהבטחתו ניתן המשכון.

(ג) התיישנו כל התביעות למימוש משכון או משכנתה, יורה בית המשפט, לבקשת החייב, על ביטולם ומחיקתם מן המרשם המתנהל על פי דין, ורשאי בית המשפט להורות כאמור גם לבקשת צד מעוניין אחר; התיישנו חלק מהתביעות למימוש משכון או משכנתה, רשאי בית המשפט, לפי בקשת החייב או צד מעוניין אחר, להורות על תיקון הרישום של המשכון או המשכנתה, במרשם כאמור.

דבריו הסבר

עליה עילות השעיה או הסדרי הארכה, תנוע אפוא בין עשר לארבע עשרה שנים, מיום שנוצרה התביעה למימוש השעבוד – אם התביעה למימוש השעבוד והתביעה לקיום החיוב המובטח נוצרו באותה עת, תהא התקופה ארבע עשרה שנים. אם התביעה למימוש השעבוד נוצרה לאחר היווצרות התביעה לקיום החיוב יכולה התקופה לנוע בין עשר לארבע עשרה שנים.

לסעיף קטן (ב)

בכל סוגי המשכון האחרים, שאינם של זכות לגבי מקרקעין, וככל שהם משכונות בעלי תכונות קנייניות (כמפורט בסעיף קטן (ד) המוצע), מוצעת בסעיף תקופת התיישנות של שלוש שנים מיום התיישנות התביעה לקיום החיוב שלהבטחתו נוצר המשכון. תקופת ההתיישנות של תביעה למימוש משכון כאמור, שלא חלות עליה עילות השעיה או הסדרי הארכה, תנוע אפוא בין שלוש לשבע שנים מיום היווצרות התביעה לקיום החיוב.

לסעיף קטן (ג)

כדי שההסדר המוצע יבוא לידי ביטוי במרשם השעבודים הרלוונטי, מאפשר הסעיף לחייב לבקש מבית המשפט להורות על מחיקת משכון או משכנתה מן המרשם, אם כל התביעות למימוש השעבודים התיישנו, או על תיקון המרשם אם התיישנו רק חלק מהתביעות. מחיקה או תיקון כאמור, לאחר שמיעת טענות בעל השעבוד, יכולים להיעשות באותו אופן שבו הם נעשים במקרה של פירעון חיוב מובטח. הוראה זו מקנה גם לצד מעוניין אחר את היכולת להגיש בקשה למחיקה או לתיקון כאמור. אמנם, הכלל הוא שטענת התיישנות היא טענתו של החייב, אך מקרה השעבוד שהתיישן הוא חריג ראוי לכלל זה. טענת התיישנות ראוייה יכולה לבוא במקרה זה, בין השאר, מבעל שעבוד מסדר שני המבקש לממשו או מאדם שלישי שעמו בוצעה עסקה בנכס המשועבד. ההחלטה אם ומתי תתקבל טענת התיישנות מפי אדם שלישי במקרים אלה נתונה לשיקול דעתו של בית המשפט.

זה אינה מספיקה, שכן היא אינה דנה בהכרח במצבי גולה. כן מוצע להבהיר, כי לגבי חישוב תקופת ההתיישנות, אין בהוראות הסעיף המוצע כדי לגרוע מתחולתן של עילות השעיה רלוונטיות, למשל אי ידיעת זהותו של הגולן העוקב.

סעיף 25 לסעיף קטן (א)

סעיף 20 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע כי אין בהתיישנות כדי לפגוע בזכותו של נושה להיפרע מן השעבוד. מהוראה זו עולה, כי התיישנות התביעה לקיום החיוב העיקרי אינה גוררת עמה את התיישנות הזכות להיפרע מן השעבוד. באשר ליכולת להיפרע מן השעבוד לאחר שחלפה תקופת ההתיישנות של התביעה למימוש השעבוד, ההוראה אינה חד משמעית אם כי הפרשנות המקובלת היא שהזכות להיפרע מן השעבוד אינה מתיישנת לעולם.

על אף שהתביעה למימוש השעבוד היא במהותה תביעה הלווית לתביעה לקיום החיוב העיקרי, ולכן אמורה להתיישן יחד עמה, ניתן לראות במשכנתה או במשכון זכות העומדת בפני עצמה; בעל השעבוד שונה מנושה אחר בכך שהוא יודע, כי זכותו מובטחת ולפיכך אין הוא ממהר לממשו. עם זאת, קשה להצדיק גישה השוללת לחלוטין את התיישנות התביעה למימוש השעבוד, שהרי טעמי ההתיישנות חלים גם על תביעה זו. עוד יאמר, כי שלילת ההתיישנות במקרה זה אינה ראויה, שכן היא עלולה להקפיא את הנכס המשועבד ולמנוע העברות רצויות שלו. תכונותיו הקנייניות של השעבוד מצדיקות אמנם קביעת תקופת התיישנות ארוכה יותר, אך לא שלילה מוחלטת של ההתיישנות. לכן, מוצע לקבוע כי תביעה למימוש שעבוד תהא נתונה להתיישנות.

בשעבוד של מקרקעין או של התחייבות להקנות זכות במקרקעין, באמצעות משכנתה או משכון, מוצעת תקופת התיישנות של עשר שנים מיום התיישנות התביעה לקיום החיוב שלהבטחתו נעשה השעבוד. תקופת ההתיישנות על שעבוד כאמור, כאשר לא חלים

(ד) לענין סעיף זה, "משכון" – משכון שנרשם במרשם שבו נרשמים על פי דין שעבודים, וכן משכון מופקד כמשמעותו בסעיף 24(2) לחוק המשכון, התשכ"ז-1967.¹³

26. תביעה אזרחית, שתובענה בשלה הוגשה לפי הוראות סעיף 77 לחוק בתי המשפט לאחר הרשעה בעבירה מין (א)1(1) ו-2(2) לחוק העונשין, התשל"ז-1977,¹⁴ שנעברה בקטין, לא תישמע טענת התיישנות. [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, נגד אדם שהורשע בעבירה מן העבירות המנויות בסעיף 354

27. תביעה לקיום זכות הנלווית לזכות אחרת, תתיישן עם התיישנותה של התביעה לקיום הזכות האחרת, אם לא התיישנה קודם לכן.

28. (א) תקופת ההתיישנות של תביעה לכיצוע פסק דין חלוט ושל כל תביעה אחרת לקיום זכות על פי פסק דין כאמור, היא שבע שנים.

דבריו הסבר

הורשע בדיון הפלילי שנערך בענינו, אין עוד הצדקה להתחשב באינטרס שלו מבחינת טעמי ההתיישנות (על אף שאינטרס זה קיים, למשל, לענין גובה הנזק). על פי ההסדר המוצע, בתביעה נגדית להרשעה בפלילים כאמור בסעיף 77 לחוק בתי המשפט, התשמ"ד-1984, שתובענה בשלה הוגשה כאמור באותו סעיף ובתקנות שעל פיה, לא יוכל הנתבע להעלות טענת התיישנות.

סעיפים 27 ו-42 כאשר זכות מצמיחה זכות נלווית, הבאה, לרוב, להבטיח את קיומה של הזכות העיקרית או לתמוך בה, למשל: שעבוד להבטחת חוב, ערבות או זכות עיכוב, מתעוררת השאלה כיצד משפיעה התיישנות הזכות העיקרית על התיישנות הזכות הנלווית. ההסדר הכללי המוצע הוא שהתיישנות הזכות העיקרית תביא להתיישנות הזכות הנלווית; כאשר נשמט בסיסה של הזכות העיקרית, בשל התיישנות, נשמט גם בסיסה של הזכות הנלווית. הסיפה לסעיף המוצע, מבהירה, כי אם התיישנה הזכות הנלווית לפני התיישנות הזכות העיקרית, לא יהיה בהוראה שברישא כדי להאריך את תקופת ההתיישנות של הזכות הנלווית.

סעיף 7(ב) לחוק הערבות, התשכ"ז-1967, לענין זכותו הנלווית של הנושה נגד הערב, קובע הסדר דומה, וזה נוסחו:

"טענות הגנה

7. (ב) התיישנה תביעה נגד החייב, מתיישנת גם התביעה נגד הערב, אם לא התיישנה לפני כן."

לאור ההוראה הכללית המוצעת בסעיף 27, מוצע בסעיף 42 להצעת החוק לבטל את הסעיף המיוחד בחוק הערבות.

יודגש, כי ההסדר הכללי המוצע בסעיף 27 כפוף להוראות אחרות שבחוק זה או בחוק אחר, כך, לדוגמה, לגבי התיישנות של משכנתה נקבעה הוראה ספציפית בסעיף 25 לחוק המוצע.

סעיף 28 סעיף 21 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע לאמור:

הצעות חוק – הממשלה 125, י' באב התשס"ד, 28.7.2004

לסעיף קטן (ד)

סעיף קטן זה מבהיר, כי המשכון שאליו מתייחסת תקופת ההתיישנות המיוחדת הוא משכון בעל תכונות קנייניות, היינו משכון התקף כלפי צדדים שלישיים. רק לגבי משכון זה נמצאה הצדקה להארכת תקופת ההתיישנות מעבר לתקופת ההתיישנות של הזכות העיקרית, שהמשכון נלווה לה. למשכון שאין לו תכונות קנייניות כאמור תהיה התייחסות כאל זכות נלווית רגילה (כאמור בסעיף 27 לחוק המוצע)

סעיף 26 תביעה אזרחית בשל עבירה מין שנעברה בקטין היא תביעה ייחודית מבחינת דין ההתיישנות. במקרים רבים מדובר בתביעה שנחשפת שנים רבות אחרי המעשה נושא התביעה, וזאת בשל סיבות שונות: לעתים, מדובר בגילוי מאוחר של העובדות המהוות את עילת התביעה (גילוי מאוחר של הנזק או של הקשר הסיבתי בין הפגיעה לנזק); במקרים אחרים, לחץ או איום שמופעל על הקטין מונע חשיפה של האירוע הפוגעני, וקיימים אף מקרים שבהם נמנעת החשיפה בשל סיבות פסיכולוגיות או סוציולוגיות שונות (בושה, לחץ משפחתי וכד'). ייחודיות זו באופי התביעה מצדיקה גם התייחסות מיוחדת להתיישנותה. אמנם, במקרים רבים, יוכל התובע להיעזר בעילות ההשעיה הקבועות בסעיף 12 המוצע (בסעיף 101(1) (3), (4) (5) או (8)), אך קיימים מקרים שבהם גם עילות אלה לא יאפשרו התחשבות בתובע (למשל, כאשר המניעה מהגשת התובענה נבעה מבושה). ועל כן מוצע לקבוע הסדר מיוחד לתביעה כאמור. עם זאת, בקביעת ההסדר המוצע אין לבטל לחלוטין את אינטרס הנתבע בכוח מבחינת טעמי ההתיישנות, באשר יש לזכור, כי אין לדעת אם עשה את המעשה העולתי המיוחס לו.

לפיכך מוצע כי במקרים שבהם הורשע הנתבע בעבירה כאמור, יוכל התובע להתגבר על טענת התיישנות רלוונטית. כאשר ברור ברמה גבוהה של ודאות, כי הנתבע עשה את המעשים המיוחסים לו שכן

¹³ ס"ח התשכ"ז, עמ' 48.

¹⁴ ס"ח התשל"ז, עמ' 322.

(ב) לענין סעיף זה, לא ייחשבו כפסק דין – משכנתה, משכון כהגדרתו בסעיף 25(ד), ושטר כהגדרתו בסעיף 81א לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967.¹⁵

29. לענין חוק זה דין תביעה למתן סעד הצהרתי לאדם כלפי אדם אחר, כדין תביעה לקיום זכות כלפי אותו אדם.
- ההתיישנות תביעה לסעד הצהרתי
30. (א) טען נתבע טענת קיזוז כנגד תביעתו של התובע, לא תישמע מצד התובע טענת התיישנות נגד התביעה שעליה נסמכת טענת הקיזוז, אלא אם כן מתקיימים לגבי התביעה האמורה שניים אלה:
- ההתיישנות בקיזוז ותביעה שכנגד

(1) מקורה אינו באירוע שיצר את תביעת התובע;

(2) היא התיישנה לפני שנוצרה תביעת התובע.

(ב) קיימת לנתבע תביעה שכנגד, שמקורה באירוע שיצר את תביעת התובע, לא תישמע נגדה, מצד התובע, טענת התיישנות.

דבריו הסבר

סעיף 29 הקביעה שבסעיף 2 המוצע ולפיה "תביעה לקיום זכות" נתונה להתיישנות, אינה חלה, לפי פשוטה, על תביעה לסעד הצהרתי. המבקש סעד הצהרתי אינו תובע, לכאורה, לקיים זכות העומדת לו נגד החייב, אלא להצהיר על מצב משפטי, ומצב משפטי אינו נושא להתיישנות. על פי תפיסה זו, חוק ההתיישנות אינו חל על תביעות לסעד הצהרתי, כך שהסימת התביעה לסעד הצהרתי בשל איחור בהגשתה, יכולה להיעשות רק באמצעות דיני השיהוי. עם זאת, קיימת נטיה בפסיקה להכיר בתחולת חוק ההתיישנות, כל אימת שהתביעה לסעד הצהרתי אינה אלא דרך עקיפה להשיג קיומה של זכות (ר' למשל, ע"א 630/90 רוזנסקי נ' ארגון מובילי לוד, פ"ד מה(5) 365).

מוצע להשוות את מעמדה של תביעה לסעד הצהרתי "נגד אדם אחר" למעמדה של תביעה לקיום זכות נגדו. ההבחנה בין סעדים הצהרתיים שהחוק חל עליהם, לבין אלה שאינם כפופים לו, נעשית במילים "נגד אדם אחר". כפי שהובהר בדברי ההסבר לסעיף 2, נושא ההתיישנות אינו הזכות הראשונית, אלא הזכות השניונית לתרופה בשל פגיעה בזכות ראשונית. הזכות השניונית היא זכות אישית (in personam) – זכות נגד נתבע מסוים, הצומחת מעילת תביעה מסוימת. גם בתביעה לסעד הצהרתי מוצע כי החוק יחול רק על תביעות לסעד הצהרתי נגד נתבע מסוים ובשל עילת תביעה מסוימת.

השוואת המעמד של תביעה לסעד הצהרתי לזו של תביעה לקיום זכות יוצרת בין השניים זיקה ראויה. על פי המבחנים בחוק המוצע, התיישנותה של זכות מוקדמת לסעד הצהרתי יכולה להביא להתיישנותה של זכות מאוחרת להשבה או לפיצויים ולהפך, אם השניים שייכות לאותה עילת תביעה (כאמור בסעיף 7 המוצע).

סעיף 30 סעיף 4 לחוק ההתיישנות – התשי"ח קובע, כי כאשר הנתבע מעלה טענת קיזוז או מגיש תביעה שכנגד, והתביעה נושא טענת הקיזוז או

"התיישנות פסק דין

21. פסק דין בתובענה שעברו עליו עשרים וחמש שנה בלי שהתובע לפיו עשה פעולה כל שהיא כדי לבצעו, רשאי החייב לטעון טענת התיישנות; ואולם פסק דין בתובענה שלפי תכנו אינו טעון ביצוע אינו נתון להתיישנות.

הצדקה אפשרית לקביעת תקופת התיישנות ארוכה בת 25 שנים היא, שהחייב ממילא אינו יכול להכחיש את קיום הזכות הגלומה בפסק הדין, ולכן אין מעבר הזמן פוגע ביכולתו להתגונן נגד התביעה לקיום זכות זו. ואולם, טעמי ההתיישנות האחרים חלים על תביעה לביצוע פסק דין או על תביעה אחרת לקיום זכות על פי פסק דין, כשם שהם חלים על כל תביעה אחרת. כך למשל, כאשר החייב אינו מכחיש את עצם קיום החבות נושא פסק הדין, אלא טוען, כי כבר קיים חבות זו, הוא נדרש להציג את ראיותיו כמו כל חייב אחר, ולפיכך זקוק להגנת ההתיישנות. מוצע, על כן, לקבוע תקופת התיישנות בת שבע שנים, בקביעת תקופה זו, הארוכה מן התקופה הכללית, נלקח בחשבון, מצד אחד, מעמדו המיוחד של פסק דין, ומצד שני, נקבעה מסגרת הזמן הסבירה למימוש הזכות נגד החייב.

הסיפה של סעיף 21 לחוק ההתיישנות – התשי"ח מתייתרת, שכן על פי סעיף 2 המוצע, רק תביעה לקיום זכות כלפי אדם אחר היא הנתונה להתיישנות. לפיכך, אין עוד צורך לפרט, כי פסק דין שאינו טעון ביצוע אינו נושא להתיישנות.

עוד מוצע לקבוע, כי הוראת סעיף 28 המוצע לא תחול על שטרות ועל משכנתה או משכון, גם אם מעמדם של אלה הושווה למעמד פסק דין לצורך הוצאתם לפועל או מימושם. לגבי שטרות יחול ההסדר המיוחד שבסעיף 96 לפקודת השטרות [נוסח חדש]. לגבי משכנתה ומשכון יחול ההסדר המיוחד המוצע בסעיף 25 להצעת החוק.

¹⁵ ס"ח התשכ"ז, עמ' 116.

- קיום זכות לאחר התיישנות
31. קיים חייב זכות לאחר שהתביעה לקיום אותה זכות התיישנה, לא יהיה זכאי להשבה בשל כך בלבד שהתביעה התיישנה.
- סעד הצהרתי על התיישנות
32. בית משפט רשאי לתת סעד הצהרתי לגבי התיישנותה של תביעה שבתחום סמכותו; סעד הצהרתי כאמור יהיה תקף כלפי מי שהיה צד לתובענה שענינה מתן הסעד האמור.
- התניה על תקופת ההתיישנות
33. (א) הצדדים להוזה רשאים להסכים על תקופת התיישנות שונה מזו הקבועה בחוק זה ובלבד שלא תפחת משנה.
- (ב) חוזה המתנה על תקופת התיישנות יהיה חוזה נפרד, ובכתב.

דברי הסבר

סעיף 32 בשל התפיסה הדיונית הטהורה של ההתיישנות, נשמעו דעות, כי לא ניתן לתת סעד הצהרתי על התיישנות תביעה. ואולם ספק אם גישה זו מוצדקת. גם אם ההתיישנות אינה מפקיעה את הזכות, הרי היא מונעת את מימושה בדרך של הגשת תובענה, ועל כן ייתכנו מקרים לא מעטים, שבהם הנתבע או התובע או שניהם יחד, מעוניינים בהצהרה לענין התיישנות הזכות. מוצע, על כן, להסמיך במפורש את בית המשפט לתת הצהרה כאמור, וכן לקבוע, כי ההצהרה תהיה תקפה רק בין הצדדים לתובענה שבה נתבקשה ההצהרה.

סעיף 33 החוק המוצע קובע תקופת התיישנות כללית ואחידה למרבית סוגי התביעות. יחד עם זאת, יש חשיבות לאפשר לצדדים להתאים את תקופת ההתיישנות לסוגי זכויות שונים או לצרכיהם המיוחדים. סעיף 19 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, מאפשר לצדדים להאריך או לקצר את תקופת ההתיישנות הכללית בת שבע השנים ובלבד שהתקופה לא תקצר משישה חודשים, ובתביעות במקרקעין מאפשר הסעיף הארכה בלבד.

הסעיף המוצע משמר את ההסדר הקיים בהבדל אחד – תקופת המינימום הוארכה לשנה, וזאת כדי למנוע מראש מצבים בלתי צודקים של קיצור חריג בתקופת ההתיישנות. לענין התניה על תקופת ההתיישנות בתביעות ביחס למקרקעין, ימשיכו לחול הוראות סעיף 19 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, למעט בסוגי תביעות שהוגדרו במפורש, כאמור בסעיף 34 להצעת החוק.

מאחר שלשינויים בתקופת ההתיישנות השפעה רבה על זכויותיהם וחובותיהם של הצדדים, מתנה הסעיף המוצע, כמו גם סעיף 19 לחוק ההתיישנות – התשי"ח, את תוקפה של ההתנאה בקיומו של הסכם נפרד בכתב. דרישה זו נועדה להבטיח, כי הצד שהתנאה זו פועלת לרעתו יהא מודע היטב לקיומה ויתייחס אליה ברצינות הראויה.

התביעה שכנגד כבר התיישנו באותו מועד, לא יוכל התובע לטעון התיישנות נגדן, אם אלה נובעות מאותן נסיבות שהצמיחו את תביעת התובע או שנושאן אחד. הוראה זו נועדה למנוע הגשת תביעות סרק במצבים שבהם לשני הצדדים תביעות המקוזות זו את זו. בלא הוראה זו היה נוצר תמריץ לאחד הצדדים להגיש תובענת סרק נגד הצד האחר, על אף קיומה של טענת קיזוז או תביעה שכנגד, רק בשל החשש שאם לא יעשה כן תתישן זכותו ולא תעמוד לו טענת קיזוז או תביעה שכנגד מול תביעה עתידית של הצד האחר. בהמשך לכך, מונעת הוראה זו מצבים לא מוצדקים, שבהם ימתינ תובע עד להתיישנות תביעת הטוען לקיזוז או לתביעה שכנגד, כדי שיוכל להגיש תובענה בלא חשש מקיזוז או הפחתת זכותו.

מוצע להרחיב את ההסדר שבסעיף 4 לחוק ההתיישנות – התשי"ח כך שיחול גם על טענת קיזוז שלא מתוך עסקה אחת. סעיף 53(א) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, מאפשר לקזז חייבים קצובים שלא מאותה עסקה, אלא שהוראת סעיף 4 לחוק ההתיישנות – התשי"ח מאפשרת לטעון טענת התיישנות נגד קיזוז כאמור, שכן לא מתקיים התנאי שבסעיף האמור לפיו טענת הקיזוז ותביעת התובע "נושאן אחד או שהן נובעות מאותן נסיבות". הואיל והעלאת טענת התיישנות גם במצבים של קיזוז חייבים שלא נוצרו מאותו אירוע אינה מוצדקת, מוצע להרחיב את ההסדר הקיים ולמנוע אפשרות לטעון טענת התיישנות גם כאשר מקור טענת הקיזוז אינו באירוע שיצר את תביעת התובע, ובלבד שהקיזוז אינו מבוסס על תביעה שהתיישנה לפני שנוצרה תביעת התובע.

סעיף 31 הואיל וככלל, על פי הוראת סעיף 4 המוצע, התיישנות תביעה לקיום זכות אינה גורמת לפקיעתה, גם אם התובע אינו יכול לממש בדרך של הגשת תובענה, מוצע לקבוע במפורש, כי מי שקיים זכות על אף התיישנות התביעה, לא יהיה זכאי להשבה בשל התיישנות זו.

34. (א) על אף הוראות חוק זה ובכפוף להוראות סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) וסעיף 25, על התיישנות תביעה ביחס למקרקעין ימשיכו לחול הוראות הדין שחלו עליה לפני תחילתו של חוק זה.

(ב) על תביעה על פי חיוב להעברת זכות במקרקעין או לגבי מקרקעין, או למניעת העברת זכות כאמור, יחולו הוראות חוק זה.

(ג) על אף הוראות סעיף קטן (ב), תקופת ההתיישנות של תביעה על פי חיוב לאחד מאלה, היא 7 שנים:

(1) העברת בעלות או חכירה לדורות, במקרקעין;

(2) העברת זכות של המעביר כלפי אדם שלישי לקבלת בעלות או חכירה לדורות, במקרקעין;

ואולם, תביעה לאכיפת חיוב כאמור לא תתיישן אם ההחזקה במקרקעין הועברה על פי אותו חיוב.

35. תביעה לגבי נזק שנגרם בעקבות השואה, שהתיישנותה לפי הוראות חוק זה מוקדמת להתיישנותה על פי הדין שחל עליה לפני תחילתו של חוק זה, תתיישן לפי הוראות הדין האמור.

דברי הסבר

מובהק יותר, שהן תביעות על פי חיוב ביחס להעברת בעלות או חכירה לדורות, תחול תקופת התיישנות מיוחדת בת שבע שנים.

הסיפה של סעיף קטן (ג) עוסקת במקרה מיוחד של תביעה לאכיפה; כיום, קיים מספר רב של נכסי מקרקעין, במיוחד דירות מגורים, שעדיין אינם רשומים במרשם המקרקעין, על אף שהדיירים השלימו את חיוביהם ואף מחזיקים (הם או חליפיהם) בנכס. לאור הקביעה הכללית שבסעיף, נדרשת הוראה מיוחדת לענין התיישנות תביעה לאכיפה בקשר לנכסים אלה ובעיקר אכיפת החיוב לרישום במרשם המקרקעין, ועל כן מוצע לקבוע, כי אם הועברה ההחזקה במקרקעין על פי החיוב, לא תתיישן תביעה לאכיפתו.

סעיף 35 מוצע לקבוע כי הוראות החוק המוצע לא יוכלו לגרום להתיישנות תביעה הנוגעת לנזק הקשור לשואה, אם לא היתה מתיישנת לפי הדין הקיים. לאור אופיין המיוחד של תביעות מסוג זה, אשר טומנות בחובן הצדקות רבות להגנה על האינטרס של התובע במימוש זכותו, מוצדק, מצד אחד, לאפשר לתובעים בכוח להנות מהוראות החוק המוצע ככל שהן מאריכות את תקופת ההתיישנות, ומצד שני, למנוע פגיעה בהם כאשר הוראות החוק המוצע מקצרות אותה. כך לדוגמה, ההוראה לענין תקרת ההתיישנות שבסעיף 21 המוצע לא תחול על תביעות מסוג זה.

סעיף 34 סעיף קטן (א)

מוצע כי החוק המוצע יחול על תביעות שאינן במקרקעין, על התיישנות תביעות ביחס למקרקעין ימשיך לחול הדין הקודם, לרבות חוק ההתיישנות – התשי"ח (להלן – הדין הקודם) כפי שהיה ערב תחילתו של החוק המוצע. סוגיית ההתיישנות במקרקעין היא סבוכה ומורכבת, והיא תוסדר לאחר שתסתיים בחינת ההוראות המיוחדות המתאימות לנושא זה. עם זאת, יחול החוק המוצע על מספר סוגי תביעות, שלגביהן נקבעו הסדרי התיישנות מיוחדים, כמפורט בסעיף 25 המוצע (התיישנות של משכון ומשכנתה) ובסעיף 34(ב) ו-(ג) המוצע.

סעיפים קטנים (ב) ו-(ג)

ההוראות המוצעות נוגעות לשאלה, האם תביעה על פי חיוב להעברת זכות ביחס למקרקעין, ובפרט תביעה לאכיפה, היא בבחינת תביעה חוזית, שעליה תחול תקופת ההתיישנות בת ארבע השנים כקבוע בחוק המוצע, או תביעה במקרקעין, שעליה ימשיך לחול הדין הקודם, לרבות תקופת ההתיישנות הקבועה בו. ההצעה נוקטת גישת ביניים: על תביעות על פי חיוב להעברה או להימנע מהעברה לאדם שלישי של זכות ביחס למקרקעין, לרבות תביעות לאכיפה, תחול, ככלל, תקופת ארבע השנים; ואולם על תביעות שאופיין הקנייני

36. חוק זה לא יגרע מסמכות בית משפט, על פי דין אחר, לדחות תובענה או לסרב למתן סעד, בשל שיהוי או בשל טעם אחר הקשור במועד העלאת התביעה. דחיית תובענה בשל שיהוי
37. הוראות חוק זה יחולו אם אין בחיקוק אחר כוונה אחרת, מפורשת או משתמעת, בענין הגדון בחוק זה. תחולה
38. הוראות חוק זה יחולו גם על המדינה. תחולה על המדינה ביצוע ותקנות
39. שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל ענין הנוגע לביצוע, וכן תקנות לענין הקניית תוקף להוראות בדבר חישובן ואורכן של תקופות התיישנות שנקבעו בהסכם בין ישראל לבין מדינה אחרת, או באמנה בין-לאומית שישראל צד לה, אף אם ההוראות שבאותו הסכם או באותה אמנה סותרות הוראה מהוראות חוק זה.
40. בחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958¹⁶ – תיקון חוק ההתיישנות
- (1) בכותרת פרק רביעי, אחרי "הוראות שונות" יבוא "וסייג לתחולה";
- (2) אחרי סעיף 30 יבוא:
31. "סייג לתחולה
- החל ביום תחילתו של חוק ההתיישנות, התשס"ד-2004 (בסעיף זה – חוק ההתיישנות – התשס"ד), לא יחולו הוראות חוק זה על תביעות כמפורט להלן, אלא אם כן התיישנו לפני תחילתו של חוק ההתיישנות – התשס"ד:
- (1) תביעה שאינה ביחס למקרקעין, למעט תביעה לגבי נזק שנגרם בעקבות השואה כאמור בסעיף 35 לחוק ההתיישנות – התשס"ד;
- (2) תביעה ביחס למקרקעין כאמור בסעיפים 25 ו-34 (ב) ו-(ג) לחוק ההתיישנות – התשס"ד."

דבריו הסבר

- סעיף 36** בסעיף 27 סיפה לחוק ההתיישנות – התשי"ח נקבע, כי אין החוק בא לפגוע בכל סמכות, לפי כל דין, לדחות תובענה או לסרב למתן סעד מחמת שיהוי. סעיף 36 המוצע חוזר על הוראה זו; דיני השיהוי אינם נפגעים על ידי חוק ההתיישנות ועל כן שתי מערכות הדינים פועלות זו לצד זו. המשמעות המעשית היא שתביעה שטרם התיישנה יכולה להידחות מחמת שיהוי כל אימת שניתן על פי הדין להחילו.
- דיני השיהוי אינם המקרה היחיד, שלפיו מוסמך בית משפט לדחות תובענה או לסרב למתן סעד בשל עיכוב בהעלאת התביעה. גם טענות של ויתור או מניעות מבוססות לעיתים על עיכוב כאמור, הגם שהוא אינו מרכיב הכרחי שלהן. הסעיף המוצע מבהיר, כי החוק המוצע אינו פוגע בכל טענה אחרת נגד התובע המבוססת על המועד שבו העלה את תביעתו.
- סעיף 37** הסעיף המוצע מאמץ את הגישה, שלפיה חוק ההתיישנות מהווה הסדר מעטפת
- כללי החל על הסדרי התיישנות ספציפיים בחיקוקים אחרים, וזאת אלא אם כן נלמדת מהסדרים אלה כוונה אחרת מפורשת או משתמעת.
- סעיף 38** ההוראה המוצעת תואמת להוראת סעיף 28 לחוק ההתיישנות – התשי"ח.
- סעיף 39** ההוראה המוצעת תואמת להוראת סעיף 30 לחוק ההתיישנות – התשי"ח.
- סעיף 40** מרביתן של הוראות החוק המוצע מחליפות את הסדר ההתיישנות שבחוק ההתיישנות – התשי"ח, למעט, כאמור, לענין תביעות ביחס למקרקעין. מוצע לתקן את חוק ההתיישנות – התשי"ח ולקבוע בו סייג לתחולה, כך שיובהר, כי אינו חל על מרבית התביעות שאינן ביחס למקרקעין ועל תביעות לקיום חיוב ביחס למקרקעין.

¹⁶ ס"ח התשי"ח, עמ' 112.

41. בפקודת הניזקין [נוסח חדש]¹⁷, סעיף 89 – בטל.
- תיקון פקודת הניזקין
42. בחוק הערבות, התשכ"ז-1967¹⁸, סעיף 7(ב) – בטל.
- תיקון חוק הערבות
43. בחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995¹⁹, אחרי סעיף 333 יבוא:
- התיישנות תביעת 333א. תקופת ההתיישנות של תביעה של המוסד או של המעביד, לפי המוסד או המעביד סימן זה, לא תסתיים לפני שחלפו שנתיים מהיום שבו הכיר המוסד בזכותו של הזכאי לגמלה, אלא אם כן חלפו שלוש שנים מהיום שבו התיישנה תביעת הזכאי לגמלה לפיצויים נגד הצד השלישי.
- תחילת והוראת מעבר
44. (א) תחילתו של חוק זה, שנה מיום פרסומו (להלן – יום התחילה).
- (ב) על תביעה שהתיישנה לפני יום התחילה, לפי הדין שחל עליה ערב המועד האמור (בסעיף זה – הדין הקודם), לא יחולו הוראות חוק זה, וימשיכו לחול הוראות הדין הקודם.

דבריו הסבר

מיוחדות החלות על היחסים שבין הניזוק למוסד על פי חוק הביטוח הלאומי והאופי הסוציאלי המובהק של פעילותו, מונעים שלילת גמלאות מהזכאי להם גם במצבים שבהם השתהה בפניה למוסד בתביעה לגמלה ואף אם איחר להודיע על כך שהוא מנהל או ניהל תובענה מקבילה נגד המזיק. ככל שידיעתו של המוסד כי יידרש לשלם גמלאות לניזוק מאוחרת יותר, כך קיים סיכוי גבוה יותר, כי הוא ייתקל בטענת התיישנות נגד תביעת השיבוב שלו מצד המזיק. מצב דברים זה מהווה תמריץ שלילי לצדדים המעורבים לפגוע בזכות השיבוב של המוסד באופן לא מוצדק. מוצע על כן לתקן את חוק הביטוח הלאומי באופן שיוותר למוסד תקופה של שנתיים לפחות מיום שהכיר בתביעת הזכאי לגמלה, להגיש תובענה נגד המזיק, עם זאת, לצורך האיוון וכדי למנוע השתהות לא מוצדקת בהגשת התובענה מצד המוסד, מוצע להגביל את התקופה באופן שאם חלפו שלוש שנים ממועד התיישנות התביעה בין המזיק לניזוק, תתיישן גם התביעה לשיבוב, אף אם טרם חלפה תקופת השנתיים האמורה.

סעיף 44 סעיף קטן (א)

מוצע לקבוע בסעיף התחילה, כי החוק ייבנס לתוקפו שנה לאחר פרסומו. זאת כדי לאפשר לכל הנוגעים בדבר ללמוד את הוראותיו ולהיערך לקראת השינויים הקבועים בו.

סעיפים קטנים (ב) ו-(ג)

בהשוואה לדין הקיים, ההסדר המוצע מאחר או מקדים את מועדי התיישנות של תביעות, אם בדרך של שינוי בתקופות ההתיישנות, אם בדרך של שינוי בכללי ההשעיה וההארכה ואם בדרך של שינוי כללי תחילת מיון תקופת ההתיישנות. כדי להגן על ציפיות לגיטימיות, לאפשר לציבור התובעים להיערך כיאות לקראת השינויים שמציע החוק, ובה בעת להחיל את

סעיף 41 סעיף 89 לפקודת הניזקין קובע לאמור:

"תחילת התיישנות"

89. לענין תקופת התיישנות בתובענה על עוולות – "היום שנולדה עילת התובענה" הוא אחר מאלה –

(1) מקום שעילת התובענה היא מעשה או מחדל – היום שבו אירע אותו מעשה או מחדל; היה המעשה או המחדל נמשך והולך – היום שבו חדל;

(2) מקום שעילת התובענה היא נזק שנגרם על ידי מעשה או מחדל – היום שבו אירע אותו נזק;

לא נתגלה הנזק ביום שאירע – היום שבו נתגלה הנזק, אלא שבמקרה אחרון זה תתיישן התובענה אם לא הוגשה תוך עשר שנים מיום אירוע הנזק.

לאור ההסדרים המעוגנים בחוק המוצע ובעיקר בסעיפים 7, 8, 9, 12(1) ו-21, מתייתרות הוראות ההתיישנות הקבועות בסעיף 89 לפקודת הניזקין ומוצע לבטלן. (ר' דברי ההסבר לסעיפים 8, 9, 12(1) ו-21).

סעיף 43 תביעתו של המוסד לביטוח לאומי או של מעביד נגד צד שלישי מזיק (להלן – תביעת השיבוב) על פי סימן ד' להוראות פרק י"ד לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995 (להלן – חוק הביטוח הלאומי), מחייבת התייחסות מיוחדת בכל הנוגע להתיישנותה. ככל תביעה שבתחילתה, עומד המוסד או המעביד בנעלי הניזוק בתביעתו לפיצויי של הנזק, ולפיכך נמנית תקופת ההתיישנות של תביעת השיבוב החל מהמועד שבו נוצרה התביעה של הניזוק נגד המזיק. עובדה זו יוצרת קשיים רבים במימוש התביעה לשיבוב בדרך של הגשת תובענה: הוראות

¹⁷ "דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 10, עמ' 266.

¹⁸ "ס"ח התשכ"ז, עמ' 46.

¹⁹ "ס"ח התשנ"ה, עמ' 210.

(ג) עד תביעה שביום התחילה טרם התיישנה לפי הדין הקודם, יחולו הוראות חוק זה, ואולם תביעה שהתיישנה לפי הוראות חוק זה מוקדמת להתיישנות לפי הוראות הדין הקודם, לא תתיישן לפי חוק זה לפני חלוף ארבע שנים מיום התחילה, אלא אם כן התיישנה במהלך תקופה זו לפי הדין הקודם.

ד ב ר י ה ס ב ר

השפעה על זכויות הילד

הוראות החוק המוצע שענינן התיישנות תביעה של קטין נקבעו לאור טעמי ההתיישנות, תוך קביעת האיזון הראוי בין היות התובע קטין שאינו מסוגל לדאוג לעניניו ובין האינטרס של הנתבע בכוח והאינטרס הציבורי בבירור מהיר של תובענות.

כך למשל, מוצע בסעיף 6 להצעת החוק להתליף את ההסדר הקיים לענין התיישנות תביעה של קטין בהסדר אחר: תקופת ההתיישנות "הבסיסית" בתביעה של קטין, כאשר יש לו אפוטרופוס הדואג לעניניו, תעמוד על 7 שנים, וכך, מצד אחד, יתומרץ האפוטרופוס לפעול לטובת האינטרסים של הקטין במהירות הראויה, ומצד שני האינטרסים של הנתבע בכוח לא ייפגעו בצורה משמעותית. עם זאת, במצבים ראויים, כאשר התמריץ האמור אינו רלבנטי (למשל, כאשר אין לקטין אפוטרופוס (סעיף 12(3) המוצע) או כאשר התביעה של הקטין נגד האפוטרופוס (סעיף 12(5) המוצע)), מוצע להשעות את מירוצן תקופת ההתיישנות, כך שזכויות הקטין לא ייפגעו. כמו כן קובע החוק המוצע הסדרים מיוחדים נוספים לענין תביעת קטין, כמו למשל, בסעיף 26 שבו מוצעת הוראת התיישנות מיוחדת בתביעה בשל עבירת מין שנעברה בקטין.

ר' לענין תביעת קטין גם דברי ההסבר לסעיפים 6, 12(1), (3), (4), (5) ו-26 להצעת החוק.

הוראותיו המשופרות על תביעות תלויות ועומדות, מוצעים ההסדרים האלה:

תביעות שהתיישנו לפי הדין הקודם לא יתעוררו לחיים" על ידי הוראות החוק המוצע.

על תביעות שלא התיישנו על פי הדין הקודם, וההסדר החדש מאחר את מועד ההתיישנות בהשוואה לדין הקודם, יחול ההסדר החדש במלואו. כל עוד תקופת ההתיישנות טרם הושלמה וחבותו של הנתבע בעינה עומדת, אין הוא יכול להישמע בטענה שאיחור מועד ההתיישנות פוגע בציפיות לגיטימיות שלו.

לעומת זאת, בתביעות שלא התיישנו על פי הדין הקודם, וההסדר החדש מקדים את מועד ההתיישנות בהשוואה לדין הקודם, ייחנה הנתבע מההסדר המתוקן. במצבים אלה, לא יוכל התובע להישמע בטענה כי קיימת לו זכות מוקנית לענין מועד ההתיישנות. עם זאת, יש להבטיח כי לתובע ייוותר פרק זמן סביר להיערך למימוש התביעה בתוך תקופת הזמן שקוצרה. לצורך כך מוצעת תקופת הארכה בת 4 שנים החל מיום תחילת חוק זה. הארכה זו תחול, לדוגמה, על מי שלא היה חשוף כלל להתיישנות על פי הדין הקודם, ועתה, על פי הדין החדש, מוצא כי תביעתו התיישנה.

יצוין, כי על תביעות ביחס למקרקעין שאין לגביהן הסדר מיוחד בחוק זה, כאמור בסעיף 34 המוצע, לא תחול הוראת מעבר זו.